

# **”Kristus Jesus vår Frälsare”**

Kristus och hans verk hos Ignatius av Antiokia

Lenart Ahlvik

Pro gradu-avhandling i systematisk teologi

Handledare: Anni Maria Laato

Fakulteten för humaniora, psykologi

och teologi

Åbo Akademi

2023

**ÅBO AKADEMI – FAKULTETEN FÖR HUMANIORA,  
PSYKOLOGI OCH TEOLOGI**

Abstrakt för avhandling pro gradu

Ämne: Systematisk teologi, patristik	
Författare: Lennart Ahlvik	
Arbetets titel: ”Kristus Jesus vår Frälsare” – Kristus och hans verk hos Ignatius av Antiokia	
Handledare: Anni Maria Laato	
<p>Abstrakt:</p> <p>I den här avhandlingen undersöker jag hur Ignatius av Antiokia framställer Jesus Kristus och hans verk (människoblivande, lidande, död och uppståndelse) i sina brev. Min hypotes är att en kristologi där både Kristi gudomlighet och mänsklighet bekänns, samt Kristi verk har stor betydelse för Ignatius teologi. För att pröva hypotesen ställer jag följande forskningsfrågor: Hur framställs Jesus Kristus och hans verk av Ignatius? Samt, vad är dess roll i relation till brevens huvudteman?</p> <p>I avhandlingen konstateras fyra huvudteman i breven: uppmaning till enhet, uppmaning till att underordna sig biskopen och andra ämbetsbärare, varning för falsk lära i form av doketism och judiska seder, samt strävan att nå Gud genom döden.</p> <p>Min analys av breven visar att Ignatius betonar både gudomligheten och mänskligheten hos Jesus Kristus. Samtidigt som han kallas Gud har han enligt Ignatius verkligen fötts, lidit, dött och uppstått. Vidare ses hans död och uppståndelse som central, Kristus gjorde det ”för oss”. Genom tron på detta har människan evigt liv och undkommer döden.</p> <p>Genom min analys av brevens huvudteman framkommer det att kristologi och Kristi verk har stor betydelse för argumentationen. För alla fyra huvudteman använder Ignatius på ett eller annat sätt Kristus och hans verk. Antingen framställs han som förebild och exempel eller som orsak till det som Ignatius skriver.</p> <p>Min slutsats är därför att hypotesen som prövas i avhandlingen är korrekt.</p>	
Nyckelord: Ignatius av Antiokia, kristologi, soteriologi, patristik	
Datum: 21.04.2023	Sidantal: 66

*”Därför, de som förnekar Guds fria gåva förgås i sitt disputerande. Det vore bättre för dem att älska, för att de också skulle uppstå. Därför är det rätt att hålla sig borta från sådana och att varken tala om dem enskilt eller offentligt, men att ge akt på profeterna och särskilt evangeliet, i vilket lidandet har meddelats åt oss och uppståndelsen har fullbordats.”*

*– Ign. Smyrn. 7:1–2 –*

# Innehållsförteckning

<b>1. Inledning .....</b>	<b>1</b>
1.1 Syfte och forskningsfrågor .....	1
1.2 Tidigare forskning .....	2
1.3 Material .....	4
1.4 Metod och disposition .....	5
<b>2. Ignatius och hans brev i kontext .....</b>	<b>7</b>
2.1 Ignatius av Antiokia .....	7
2.2 Antiokia .....	9
2.3 Mottagarna .....	12
2.4 Motståndarna .....	13
2.4.1 Docketister .....	14
2.4.2 Judaiserande kristna .....	17
2.5 Ignatius och Paulus .....	20
<b>3. Brevens innehåll och huvudteman .....</b>	<b>24</b>
3.1 Brevet till efesierna .....	24
3.2 Brevet till magnesierna .....	26
3.3 Brevet till trallianerna .....	27
3.4 Brevet till romarna .....	28
3.5 Brevet till filadelfierna .....	29
3.6 Brevet till smyrnéerna .....	31
3.7 Brevet till Polykarpus .....	32
3.8 Sammanfattning .....	33
<b>4. Kristus och hans verk .....</b>	<b>35</b>
4.1 Kristi titlar .....	36
4.1.1 Fadern och Sonen .....	37
4.1.2 Triadiska formuleringar .....	38
4.1.3 Kristus som Gud .....	40
4.2 Preexistensen och inkarnationen .....	41
4.3 Lidandet, döden och uppståndelsen .....	43
4.3.1 Tro och rättfärdiggörelse .....	45
4.3.2 Verkligt lidande, död och uppståndelse .....	49
4.4 Sammanfattning .....	51
<b>5. Kristi verks betydelse för brevens huvudteman .....</b>	<b>53</b>
5.1 Enheten och att underordna sig biskopen .....	53
5.2 Falsk lära .....	57
5.3 Bli en lärjunge - att nå Gud .....	60
<b>6. Avslutning .....</b>	<b>62</b>
<b>Bibliografi .....</b>	<b>63</b>

## **Förkortningar**

Ign. Ef.	Ignatius brev till efesierna
Ign. Magn.	Ignatius brev till magnesierna
Ign. Trall.	Ignatius brev till trallianerna
Ign. Rom.	Ignatius brev till romarna
Ign. Filad.	Ignatius brev till filadelfierna
Ign. Smyrn.	Ignatius brev till smyrnéerna
Ign. Pol.	Ignatius brev till Polykarpus
Pol. Fil.	Polykarpus brev till filipperna

# 1. Inledning

Enligt den första kyrkohistorikern, Eusebius av Caesarea (263–339), sände biskop Ignatius av Antiokia (ca 50–110) sju brev till olika församlingar och personer under sin resa till Rom där han blev kastad till vilddjuren och led martyrdöden.<sup>1</sup> Ignatius brev är fascinerande och ger en inblick i flera olika teman från den tidiga kyrkans tid. Ignatius uppmuntrar och vägleder församlingarna samtidigt som han skriver om sin egen situation och det lidande som väntar honom.

Det finns många aspekter i breven som har engagerat läsare och forskare. En fråga gäller den kristna enheten, en annan fråga gäller biskopsämbetets betydelse. En tredje fråga är kristologin. Både Kristi gudomlighet och mänsklighet betonas. En fjärde aspekt i breven är lidande, genom martyriets lidande är Ignatius på väg att nå Gud.

Ignatius behandlar inte i huvudsak soteriologin, det vill säga frälsningsläran, i sina brev. Frälsningen är istället något som verkar mer eller mindre förutsatt. Ändå finns det många ställen i breven där frälsningen omtalas i korthet och i samband med andra teman. Genom att studera dessa avsnitt i sin kontext och systematisera dessa framträder Ignatius syn på frälsningen.

## 1.1 Syfte och forskningsfrågor

Mitt intresse för att studera hur Ignatius skriver om Kristi verk och dess betydelse väcktes när jag läste Ignatius brev. Genom min läsning av breven framträdde en allt starkare hypotes om att en kristologi där både Kristi gudomlighet och mänsklighet bekänns, samt Kristi verk (framförallt inkarnationen, lidandet och uppståndelsen)

---

<sup>1</sup> Eusebius av Caesarea, *Kyrkohistoria*, 3.36.

utgör en viktig bakgrund och har stor betydelse för hela Ignatius teologi. Uppgiften i avhandlingen blir därför att pröva sanningshalten av denna hypotes. För att undersöka detta ställer jag följande forskningsfrågor: Hur framställs Jesus Kristus och hans verk av Ignatius? Samt, vad är dess roll i relation till brevens huvudteman?

## 1.2 Tidigare forskning

Ett av de bidrag som utan tvekan har haft stor betydelse för den moderna Ignatius-forskningen är Joseph B. Lightfoots monumentala verk<sup>2</sup> om de Apostoliska fäderna. I en volym på tre delar presenterade Lightfoot handskriftsmaterialet, argumenterade för och fastslog ”mellanrevisionen”<sup>3</sup> som autentiska,<sup>4</sup> samt kommenterade brevens innehåll. Trots verkens ålder (utgivna redan 1889) hänvisas fortfarande till Lightfoot, särskilt gällande textkritiska och språkliga aspekter. En annan forskare som vid samma tidsperiod argumenterade för mellanrevisionen var Theodor Zahn.<sup>5</sup> Förutom att behandla frågorna om äkthet och handskriftsmaterialet systematiserade Zahn Ignatius teologi i sitt verk.<sup>6</sup> I modern tid har inte många heltäckande kommentarer till Ignatius brev getts ut. En kommentar som blivit standardverk är William R. Schoedels kommentar *Ignatius of Antioch: A Commentary on the Letters of Ignatius of Antioch*<sup>7</sup> som ingår i Fortress Hermeneia-serie.

---

<sup>2</sup> Joseph B. Lightfoot. *The Apostolic Fathers: A Revised Text with Introductions, Notes, Dissertations, and Translations*. Part II, Vol. 1–3 (London: Macmillan, 1889).

<sup>3</sup> Termen mellanrevision är min översättning av den vedertagna engelska termen ”Middle-recension”.

<sup>4</sup> Se nedan under ”1.3 Material” om de olika revisionerna och uppfattningar om autenticitet.

<sup>5</sup> Mikael Isacson, To Each Their Own Letter : Structure, Themes, and Rhetorical Strategies in the Letters of Ignatius of Antioch, *Coniectanea Biblica. New Testament Series 42*. (Stockholm: Almqvist & Wiksell International, 2004), 12–13.

<sup>6</sup> Theodor Zahn, *Ignatius von Antiochien*. (Gotha: Friedrich Andreas Perthes, 1873).

<sup>7</sup> William R. Schoedel, *Ignatius of Antioch: A Commentary on the Letters of Ignatius of Antioch*. Koester, H. (red.), (Minneapolis, Minnesota: Fortress, 1999).

De allra flesta forskare har analyserat Ignatius brev som en helhet. En forskare som dock analyserar breven ur ett annat perspektiv är Mikael Isacson i doktorsavhandlingen *To Each Their Own Letter: Structure, Themes, and Rhetorical Strategies in the Letters of Ignatius of Antioch*.<sup>8</sup> Till skillnad från största delen av tidigare forskning analyserar Isacson breven skilt för sig.<sup>9</sup> Isacson jämför strukturen, teman och de retoriska verktygen i breven. Hans studie visar att mottagare, sändare och deras relation till varandra påverkar innehållet och retoriken, vilket bör beaktas i förståelsen av breven. Samtidigt menar Isacson att hans studie bekräftar autenticiteten. Brevens små olikheter och likheter motsvarar den variation som kan förväntas hos en författare.<sup>10</sup>

När det gäller specifikt frälsningsläran hos Ignatius behöver åtminstone följande bidrag nämnas: Thomas F. Torrances studie *The Doctrine of Grace in the Apostolic Fathers*<sup>11</sup> som publicerades redan 1948. I verket, där Ignatius brev utgör endast en del av materialet, undersöker Torrance Ignatius syn på ”nåd”. Torrance konstaterar att även om nåden inte är framträdande hos Ignatius är Kristi inkarnation och död av yttersta betydelse. Vidare att den kristne genom enhet med den katolska/allmänna kyrkan kommer i kontakt med Kristus.<sup>12</sup> En ny studie som undersöker frälsningsläran under det andra århundradet är Brian J. Arnolds studie *Justification in the Second Century*.<sup>13</sup> Arnolds studie fokuserar framförallt på frälsningen ur rättfärdiggörelsens synpunkt.

---

<sup>8</sup> Mikael Isacson, *To Each Their Own Letter : Structure, Themes, and Rhetorical Strategies in the Letters of Ignatius of Antioch*, *Coniectanea Biblica. New Testament Series 42*. (Stockholm: Almqvist & Wiksell International, 2004).

<sup>9</sup> Isacson, *To Each Their Own*, 52–53.

<sup>10</sup> Isacson, *To Each Their Own*, 216, 218.

<sup>11</sup> Thomas F. Torrance, *The Doctrine of Grace in the Apostolic Fathers*. (Edinburgh: Oliver and Boyd, 1948).

<sup>12</sup> Torrance, *The Doctrine of Grace*, 74–77.

<sup>13</sup> Brian J. Arnold. *Justification in the Second Century*. (Berlin: De Gruyter, 2017).



## 1.3 Material

Sedan mitten av 1600-talet, framför allt genom James Usshers bidrag, har Eusebius beskrivning av Ignatius sju brev bekräftats.<sup>14</sup> Den moderna Ignatius-forskningen utgår från att de brev som associerats med Ignatius grupperas enligt tre revisioner. Dessa revisioner benämns som: kort, mellan och lång. Den korta revisionen finns bevarade endast i syrisk översättning och består av förkortade versioner av tre brev.<sup>15</sup> Enligt Schoedel har denna revision gjorts utgående från mellanrevisionen med tanke på en monastisk användning.<sup>16</sup> Mellanrevisionen förekommer förutom på grekiska i latinsk, syrisk, armenisk, arabisk och koptisk översättning. Mellanrevisionen består av sju brev. Den långa revisionen består också av de sju breven men i utvidgad form. Dessutom innehåller den sex andra brev.<sup>17</sup> Den långa revisionen med sina 13 brev ansågs från medeltiden framåt vara äkta brev av Ignatius.<sup>18</sup>

Nutida forskare är i huvudsak eniga om att mellanrevisionen med sju brev utgör originalbreven.<sup>19</sup> Till de autentiska breven räknas därmed breven till: efesierna, magnesierna, trallianerna, romarna, filadelfierna, smyrnéerna, samt Polykarpus. I den här avhandling utgår jag från den grekiska text som är sammanställd i *The Apostolic Fathers: Greek Texts and English Translations* (Baker Academic, 2007)<sup>20</sup> översatt

---

<sup>14</sup> För en sammanfattning av de olika revisionerna och framför allt Usshers bidrag och betydelse, se till exempel Allen Brent, *Ignatius of Antioch: A Martyr Bishop and the Origin of Episcopacy*. (London: Bloomsbury, 2009). Ebook Central, 1–13.

<sup>15</sup> Till Polykarpus, Efesierna och Romarna (innehåller en paragraf från Trallianerna). Se Schoedel, William R. Polycarp's Witness to Ignatius of Antioch. *Vigiliae Christianae*, Mars, 1987, Vol. 41, Nr. 1 (Leiden: Brill, 1987), 3.

<sup>16</sup> Schoedel, *Ignatius*, 3.

<sup>17</sup> Schoedel, *Ignatius*, 3–4.

<sup>18</sup> Brent, *Ignatius of Antioch*, 3–4.

<sup>19</sup> Schoedel, *Ignatius*, 4. Denna uppfattning etablerades av Zahn och Lightfoot. Michel W. Holmes skriver i sin introduktion att efter Zahn och Lightfoot anser den stora majoriteten av forskare att frågan är avgjord ”en gång för alla.” Se Michael W. Holmes (red.). *The Apostolic Fathers: Greek Texts and English Translations*. 3rd Edition. (Grand Rapids, Michigan: Baker Academic, 2007), 172.

<sup>20</sup> Michael W. Holmes (red.). *The Apostolic Fathers: Greek Texts and English Translations*. 3rd Edition. (Grand Rapids, Michigan: Baker Academic, 2007).

och redigerad av Michael W. Holmes.<sup>21</sup> Citat på svenska ur Ignatius brev är min egen översättning av den grekiska texten i Holmes utgåva.

## 1.4 Metod och disposition

För att pröva min hypotes och besvara forskningsfrågorna gör jag en närläsning av de sju breven utgående från deras grekiska text. Barry Brummett definierar närläsning<sup>22</sup> som ett medvetet, disciplinerat sätt att läsa en text med målet att få en fördjupad förståelse av dess betydelse. Till närläsningen hör en kritisk analys där framförallt historisk och textuell kontext tas i beaktande.<sup>23</sup> Till min hjälp har jag även metoder som begreppsanalys, argumentationsanalys och innehållslig idéanalys.<sup>24</sup> Metoderna används i avhandlingen för att klargöra, systematisera och beskriva innehållet i Ignatius brev. Det som framförallt är i fokus är den logiska strukturen, i det här fallet Kristi verks betydelse för Ignatius.

I avhandlingen diskuterar jag inte den logiska giltigheten i breven, det vill säga huruvida Ignatius sätt att skriva och argumentera logiskt leder till den slutsats som han själv gör.<sup>25</sup> I avhandlingen undersöks breven som helhet och jag fokuserar inte på eventuella olikheter mellan dem. Trots att Ignatius valde att skriva skilda brev till mottagarna istället för ett gemensamt traktat är detta inte av betydelse för uppgiften i denna avhandling. Dels är breven skrivna under en kort tidsperiod, dels är de huvudsakliga temana som behandlas i dem gemensamma. Men framförallt eftersom

---

<sup>21</sup> Utgåvan är en revision av Lightfoots verk och den grekiska texten är en rekonstruktion som baserar sig på grekiska, latinska, syriska, armeniska, koptiska och arabiska handskrifter. Se Holmes, *The Apostolic Fathers*, xvi–xx, 175–176.

<sup>22</sup> Engelska: Close reading

<sup>23</sup> Barry Brummett, *Techniques of Close Reading*, (Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, Inc, 2019). <https://doi.org/10.4135/9781071802595>, 8–9.

<sup>24</sup> Se Carl-Henric Grenholm, *Att förstå religion - Metoder för teologisk forskning* (Lund: Studentlitteratur, 2006) för en genomgång av dessa metoder.

<sup>25</sup> Jämför Grenholm, *Att förstå religion*, 8.

det inte hör till min uppgift att identifiera nyansskillnader i breven. Jag behandlar inte textkritiska frågor eller brevens autenticitet utan utgår från konsensus bland moderna forskare.<sup>26</sup>

En viktig aspekt som man behöver komma ihåg när man studerar Ignatius brev är att de, för att använda Oskar Skarsaunes uttryck, är ”äkta brev”. Det vill säga de är tillfällighetsbrev som är beroende av sin särskilda situation och innehåller ytterst lite systematiskt sammanhängande och grundläggande undervisning.<sup>27</sup> I stället är breven till sitt innehåll starkt beroende av den situation och de frågor som var aktuella för brevskrivaren och mottagarna. Detta innebär att man inte kan förvänta sig att breven ger en heltäckande bild av Ignatius teologi. Samtidigt är dessa det enda material av Ignatius som finns bevarat, vilket gör att studiet av Ignatius teologi alltid förblir begränsad.

Dispositionen i avhandlingen är enligt följande: i kapitel två ges en bakgrund till Ignatius av Antiokia samt den kontext som breven är skrivna i. Här beskrivs Antiokia och strömningarna i Mindre Asien. Även de så kallade motståndarna som Ignatius varnar för diskuteras, liksom Ignatius relation till Paulus. I kapitel tre sammanfattas brevens innehåll och huvudteman var för sig. I kapitel fyra analyseras Ignatius beskrivning av Kristus och hans verk. I det femte kapitlet relateras slutsatserna från det föregående kapitlet till huvudtemana i breven, det vill säga de placeras i sin kontext. I det avslutande kapitlet, kapitel sex, sammanfattas resultatet av studien.

---

<sup>26</sup> Se kap. ”1.3 Material” ovan.

<sup>27</sup> Oskar Skarsaune, *Inkarnasjonen - myte eller faktum?* (Oslo: Lunde Forlag, 1988), 45.

## 2. Ignatius och hans brev i kontext

I detta kapitel diskuteras den kontext som Ignatius brev är skrivna i. Först ges en kort presentation av biskop Ignatius av Antiokia. Därefter diskuteras församlingen i Antiokia. Även brevmottagarna och Ignatius relation till dem diskuteras i korthet. Därefter diskuteras de motståndare som Ignatius varnar för i sina brev. Avslutningsvis diskuteras Ignatius relation till aposteln Paulus.

### 2.1 Ignatius av Antiokia

Ytterst lite är känt om Ignatius liv. I sina brev skriver han varken något om sin livshistoria eller ger någon förklaring till varför han blivit fängslad och förs till Rom.<sup>28</sup> Det är inte känt när han blev biskop i Antiokia eller hurudan hans biskopsperiod var. Tidpunkten för hans martyrdöd har sedan Lightfoots omfattande arbete placerats till kring år 110.<sup>29</sup> Lightfoot skriver att ”hans martyrskap kan med stor sannolikhet placeras inom några år från A.D. 110, före eller efter.”<sup>30</sup>

---

<sup>28</sup> William Tabbernee (red.), *Early Christianity in Contexts: An Exploration across Cultures and Continents*, (Grand Rapids, Michigan: Baker Academic, 2014), 39. Den första författaren som anger orsaken till Ignatius martyrium är Hieronymus (347–420) som skriver kring år 400 att orsaken var den förföljelse som Trajanus initierade. (Brent, *Ignatius of Antioch*, 19–20). Ignatius martyrb berättelse broderades ut ytterligare under senare århundraden. (Se anført ställe.)

<sup>29</sup> Holmes, *The Apostolic Fathers*, 170.

<sup>30</sup> Lightfoot, *The Apostolic Fathers*, 2.1.30.

En tidig utsaga om Ignatius möter vi i Polykarpus brev till filipperna.<sup>31</sup> I brevet framkommer att Ignatius hör till martyrernas skara. Ignatius kallas salig tillsammans med bland andra Zosimus och Rufus, tillika med Paulus och de övriga apostlarna.<sup>32</sup> De framställs alla i sammanhanget som förebilder i tro och uthållighet, eftersom de ”inte älskade denna tidsålder utan Honom som dog för oss och uppväcktes av Gud för vår skull.”<sup>33</sup> I kap. 13:2 skriver Polykarpus att han till sitt brev bifogar Ignatius brev till smyrnéerna, ”tillsammans med andra brev som vi har”.<sup>34</sup> Därefter uppmanar Polykarpus till studium av dessa brev eftersom de behandlar ”tro och uthållighet” och tjänar till uppbyggelse. Polykarpus brev visar att Ignatius liv och brev tidigt hörde till dem som utgjorde en förebild, värderades och spreds bland de kristna.<sup>35</sup>

I alla brev kallar Ignatius sig själv för Ἰγνάτιος, ὁ καὶ θεοφόρος. Det senare namnet har tolkats på olika sätt. En del har förstått det som ett egennamn, Theoforos.<sup>36</sup> Betydelsen av namnet är beroende av var accenten placeras, den aktiva betydelsen θεοφόρος betyder ”bärare av Gud”, medan det passiva θεόφορος betyder ”buren av Gud.”<sup>37</sup> Enligt Schoedel är det förra mera troligt, särskilt i ljuset av Ign. Ef. 9:2 där

---

<sup>31</sup> Polykarpus brev studeras ofta tillsammans med Ignatius brev och uppfattningen om dess integritet och datering är också beroende av förståelsen av Ignatius brev. Se till exempel Holmes, *The Apostolic Fathers*, 275–279, för en överblick av forskningsläget och bibliografi. Se även Brent, *Ignatius of Antioch*, 95–143 för en mera utförlig diskussion och avvisande av de uppfattningar som avvisar autenticiteten i Ignatius brev utgående från Polykarpus brev till filipperna. I korthet kan konstateras att Polykarpus brev har daterats antingen till några veckor/månader eller till åtskilliga år efter Ignatius död, beroende på om brevet i dess nuvarande form är ett brev eller ursprungligen två skilda brev. Orsaken till det senare är att Polykarpus i slutet av brevet (13:2) ber mottagarna meddela ifall de får höra något mera säkert om Ignatius, vilket enligt vissa strider emot det som tidigare sägs om Ignatius som martyr.

<sup>32</sup> Pol. Fil. 9:1.

<sup>33</sup> Pol. Fil. 9:2.

<sup>34</sup> Det corpus som Polykarpus här syftar på är högst troligen de sju breven (eventuellt med undantag av brevet till romarna) som idag är kända som Ignatius brev och alltså är objektet för denna avhandling. Se Brent, *Ignatius of Antioch*, 146.

<sup>35</sup> Samtidigt utgör Polykarpus utsaga ett exempel på hur den tidiga kyrkan läste, kopierade och delade brev mellan församlingarna.

<sup>36</sup> Så till exempel Schoedel och den svenska översättningen av de Apostoliska fäderna som lämnar det oöversatt. Holmes däremot det till ”Image-bearer”.

<sup>37</sup> Schoedel, *Ignatius*, 35–36.

Ignatius använder θεοφόρος den enda gången utanför sin inledande hälsning i breven.<sup>38</sup> Troligen har Ignatius själv antagit namnet.<sup>39</sup>

## 2.2 Antiokia

Ignatius biskopsstad Antiokia i Syrien (nuvarande Antakya, Turkiet) var en storstad under antiken. Historikern Josefus (A.D. 37–ca 100) kallade den för ”Syriens metropol” och att den förtjänar positionen som den ”tredje staden” efter Rom och Alexandria på grund av sin storhet och rikedom.<sup>40</sup> På grund av sitt geografiska läge fungerade den som en viktig länk mellan Rom och städer längre bort i öster.<sup>41</sup> Även kyrkan i Antiokia hade stor betydelse. Enligt Apostlagärningarna 11:26 var det i Antiokia som Jesu efterföljare började kallas kristna. Sammanträffande nog är det hos Ignatius som uttrycket ”den katolska kyrkan” (ἡ καθολικὴ ἐκκλησία) för första gången hittas i någon text.<sup>42</sup> Vid denna tid betydde ”katolsk” universell eller allmän i motsats till den lokala församlingen. Senare (från och med slutet av 100-talet) kom termen att användas om den sanna kristna kyrkan i kontrast till heretiska samfund.<sup>43</sup> Antikias betydelse för den kristna kyrkan blev allt större under århundradena efter Ignatius tid. Antiokia har tillsammans med Rom kallats för ”den katolska kristendomens vaggor.”<sup>44</sup> Enligt Arnold utgjorde Antiokia ”såbädd” för den östra

---

<sup>38</sup> Schoedel, *Ignatius*, 36.

<sup>39</sup> Lightfoot, *Apostolic Fathers* 2, 22, Isacson, *To Each Their Own*, 33. Schoedel, *Ignatius*, 36, tror att Ignatius antagit det i samband med sitt dop trots att det blev vanligt först senare (vilket han också påpekar).

<sup>40</sup> Josefus, *Jewish War*, övers. William Whitson. (London, 1737) <http://penelope.uchicago.edu/josephus/index.html>, 3.2.4.

<sup>41</sup> Tabbernee, *Early Christianity in Contexts*, 38.

<sup>42</sup> Ign. Smyrn. 8:2, *Ignatius*, 243.

<sup>43</sup> Se till exempel Holmes, *The Apostolic Fathers*, 255 och J.N.D. Kelly, *Early Christian Doctrines*. 5th edition. (London: Bloomsbury, 2014), 190.

<sup>44</sup> Raymons Brown och John Meier, citeras av Brian J Arnold i Arnold, *Justification*, 42.

kristenheten.<sup>45</sup> I Antiokia fanns även en stor hellenistisk judisk befolkning. Mötet mellan denna grupp och de kristna orsakade konflikter redan från Paulus och Petrus tid<sup>46</sup> ända in på 300-talet.<sup>47</sup>

Även under Ignatius tid fanns utmaningar och problem i Antiokias kristna församling. I flera av breven skriver Ignatius att församlingen i Antiokia har frid (εἰρήνη) tack vare mottagarnas förböner.<sup>48</sup> Det är inte uppenbart vilka problem eller svårigheter som tidigare drabbat församlingen, men olika förslag har getts till vad Ignatius syftar på: förföljelse som upphört (Andrén & Beskow),<sup>49</sup> att Ignatius auktoritet hade varit hotad av en grupp som motsatte sig honom (Harrison),<sup>50</sup> eller splittring i församlingen som hade övervunnits och enhet återställts (Schoedel).<sup>51</sup> Isacson avvisar att det skulle ha varit frågan om ”inre” konflikter. Istället menar han att det handlar om en lokal förföljelse som tagit slut.<sup>52</sup>

Det är svårt att definitivt avgöra vad Ignatius syftar på när han säger att församlingen har frid. En ledtråd till vad Ignatius avser kan hittas i brevet till smyrnéerna, där han skriver: ”de lever i frid och har återfått sin tillbörliga storhet och deras tillbörliga kroppsliga (σωματεῖον) liv har återställts.”<sup>53</sup> Ett alternativ som jag inte sett har

---

<sup>45</sup> Arnold, *Justification*, 42–43.

<sup>46</sup> Se Galaterbrevet 2.

<sup>47</sup> Tabbernee, *Early Christianity in Context*, 38–39.

<sup>48</sup> Ign. Filad. 10:1, Ign. Smyrn. 10–11, Ign. Pol. 7:1.

<sup>49</sup> Olof Andrén & Per Beskow (red.), *Apostoliska fäderna*, 2:a upplagan (Skellefteå: Artos, 2006), 108.

<sup>50</sup> Schoedel, *Ignatius*, 10.

<sup>51</sup> Schoedel, *Ignatius*, 250–251.

<sup>52</sup> Isacson, *To Each Their Own*, 174–176.

<sup>53</sup> Ign. Smyrn. 11:2. Det är osannolikt att Ignatius här direkt anknyter till 1 Kor. 12 och Paulus tanke om Kristi kropp, vilket även Schoedel framhåller. (Schoedel, *Ignatius*, 251 not 17.) Först och främst använder Ignatius inte samma term som Paulus. Ignatius använder σωματεῖον, vilket betyder ”kroppsligt liv” (Walter Bauer & Frederick William Danker. *A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature*, 3rd ed. (Chicago: University of Chicago Press, 2002) Logos Bible Software, σωματεῖον) medan Paulus använder det vanliga ordet σῶμα, ”kropp.” En annan viktig orsak till detta är hur Paulus uteslutande talar om Kristi kropp som en och han verkar aldrig syfta på en enskild lokal församling, vilket däremot Ignatius gör i detta fall. Paulus använder även uteslutande termen σῶμα. Däremot kallar Ignatius tidigare i brevet (1:2) kyrkan för Jesu Kristi kyrkas enda kropp (σῶμα), vilket visar att Paulus σῶμα-teologi inte är okänd för honom.

anförts men kunde vara en förklaring är att församlingen i Antiokia har fått en ny biskop i Ignatius ställe. Tyvärr finns inte här utrymme att argumentera utförligt för den tolkningen, men det finns två utsagor av Ignatius som jag anser pekar i den riktningen.

För det första skriver Ignatius i brevet till romarna att Syrien inte har någon biskop utan Gud är dess herde och Jesus Kristus är biskop i Ignatius ställe. Det anmärkningsvärda är att Ignatius i detta sammanhang uppmanar romarna att be för församlingen i Syrien av just denna orsak: ”Kom ihåg församlingen i Syrien i era böner, de som har Gud som herde i mitt ställe. Endast Jesus Kristus ska vara biskop över henne, och er kärlek.”<sup>54</sup> Här uppmanar Ignatius alltså romarna att be för församlingen som saknar jordisk biskop. Senare, i brevet till filadelfierna, smyrnéerna och Polykarpus har Ignatius fått höra goda nyheter från Syrien och tackar för bönerna som lett till att församlingen nu har frid. Därpå uppmanar han sina mottagare att sända ett sändebud eller diakon till Antiokia för att dela deras glädje. Till filadelfierna tillägger han att de närmaste församlingarna har ”sönt biskopar, andra ha sönt presbyterer och diakoner.”<sup>55</sup> Även detta passar ypperligt samman med att en ny biskop har tillträtt eller att en biskopsvigning är förestående.

Ett annat argument som stöder att Ignatius syftar på att församlingen fått en biskop i hans ställe är det som han säger i brevet till trallianerna om de som inte har någon biskop. Han skriver angående respekten till biskopen, presbyteriet och diakonerna att ”utan dessa kan ingen (grupp) kallas församling”<sup>56</sup> vilket visar att Ignatius ansåg att en församling utan biskop saknade något väsentligt. Därför kunde han gott säga att församlingens kroppsliga liv nu har återställts.

Denna tolkning utesluter inte andra hot och problem som församlingen varit utsatta för, det vill säga yttre förföljelse eller inre konflikter. Ignatius var ju mitt i en process där han var ställd inför makthavarna som martyr och ifall församlingen har tvingats leva en tid utan biskop är det inte omöjligt att det orsakat inre spänningar. Därför kan

---

<sup>54</sup> Ign. Rom. 9:1.

<sup>55</sup> Ign. Filad. 10:2.

<sup>56</sup> Ign. Trall. 3:1. χωρίς τούτων ἐκκλησία οὐ καλεῖται



Ignatius utsaga om att ”de lever i frid och har återfått sin tillbörliga storhet och deras tillbörliga kroppsliga liv har återställts” innebära flera saker som inte utesluter varandra.

## 2.3 Mottagarna

Förutom brevet till romarna var alla brev riktade till församlingar (samt en biskop) i Mindre Asien. Genom Nya testamentets texter är det klart att det i området tidigt fanns en kristen närvaro.<sup>57</sup> Samtidigt uppkom tidigt olika riktningar som delade församlingarna. I Galaterbrevet går Paulus emot dem som förespråkade att kristna behöver följa judiska seder som att låta omskära sig och iaktta Mose lag. Under andra århundradet uppkom bland annat marcionismen och montanismen i Mindre Asien. Båda grupperna blev förklarad som heretiska av den allmänna kyrkan.<sup>58</sup> Breven är alltså skrivna i ett sammanhang där olika strömningar var verksamma, även inom de kristna församlingarna. I följande underkapitel diskuteras mera utförligt de strömningar som Ignatius skriver emot i sina brev.

Ignatius relation till de sju brevmottagarna såg olika ut. Brevmottagarna kan delas in i fyra kategorier beroende på deras relation till Ignatius. En kategori utgör breven till Filadelfia och Smyrna. Församlingarna på dessa orter hade tidigare haft Ignatius på besök.<sup>59</sup> En annan kategori utgör de församlingar som Ignatius inte besökt men ändå kände genom deras sändebud som besökt honom. Till dem hör Efesus, Magnesien

---

<sup>57</sup> Se Paulus resor i Apostlagärningarna.

<sup>58</sup> Marcionismen var en rörelse med Marcion som ledare. Man förkastade Gamla testamentet och höll sig främst till Lukasevangeliet och några av Paulus brev. Allt som hade judisk koppling eller bakgrund avvisades, därmed även Gamla testamentets Gud. Montanismen var en karismatisk rörelse som betonade det profetiska och den Helige Ande. Man ville förnya kyrkan till att vara ledd av Anden och ett strängt levnadssätt. Den Helige Ande ansågs tala genom Montanus, rörelsens ledare. (Everett Ferguson, Michael P. McHugh, & Frederick W. Norris. (red.). *Encyclopedia of Early Christianity: Second Edition*. (New York: Taylor & Francis Group, 1997). ProQuest Ebook Central, 132.)

<sup>59</sup> Se Ign. Filad. 7:1 & Ign. Smyrn. 9:2.

och Trallien.<sup>60</sup> En tredje kategori består av brevet till Rom. Ignatius verkar inte alls känna församlingen i Rom utan han skriver till dem inför att han förs till staden för att lida martyrdöden. Den fjärde kategorin kan sägas utgöras av brevet till biskop Polykarpus. Brevet skiljer sig från de andra i att det är skrivet till en enskild person och inte till en hel församling.

Ett annat sätt att gruppera breven är att dela in dem i två grupper beroende från vilken ort och vid vilken tidpunkt de är skrivna. De sju breven är skrivna medant Ignatius fördes till Rom. De fyra första breven; breven till efesierna, magnesierna, trallianerna och romarna är skrivna från Smyrna. De tre följande; breven till filadelfierna, smyrnéerna och Polykarpus är däremot skrivna något senare från Troas. För uppgiften i den här avhandlingen har varken Ignatius relation till brevmottagarna eller varifrån han skrev breven någon betydelse.

## **2.4 Motståndarna**

En viktig bakgrundsfaktor till breven är olika strömningar som Ignatius såg som ett hot mot den kristna tron. Ignatius skrev emot vissa grupper i sina brev. Forskare har haft olika uppfattningar om hur många grupper Ignatius de facto vände sig emot och vilka dessa grupper var. Bland forskare har två huvudteorier framförts. En del menar att Ignatius motståndare endast bestod av en grupp, en judaiserande-doketisk grupp. Denna uppfattning företrädde framförallt av 1800-tals forskare som Zahn och

---

<sup>60</sup> Se Ign. Ef. 1, Ign. Magn. 2 & Ign. Trall. 1.

Lightfoot.<sup>61</sup> Många nutida forskare räknar däremot med två skilda grupper; en judaiserande grupp och en doketisk grupp.<sup>62</sup>

### 2.4.1 Dokerister

Dokerismen är ett samlingsbegrepp för de grupper som uppkom från det första århundradet framåt. Termen kommer från det grekiska *δοκεῖν* som betyder ”att verka, tyckas”. De menade att Kristus endast verkade vara människa och hans lidande var ett skenbart lidande. Den himmelske Kristus var oberörd av lidandet. Under sitt jordiska liv hade Kristus endast en skenkropp.<sup>63</sup>

I sin polemik emot doketisterna betonar Ignatius på flera olika sätt både Jesu mänsklighet och gudomlighet. I brevet till efesierna kallas Jesus för ”vår Gud, Jesus Kristus” som bars av Maria och att han är både av Davids säd (*ἐκ σπέρματος Δαυίδ*)

---

<sup>61</sup> Se Schoedel, *Ignatius*, 118.

<sup>62</sup> Så till exempel Arnold, *Justification*, 36, Isacson i Isacson, *To Each Their Own*, 189–191 & Schoedel, *Ignatius*, 118. Isacson särskiljer dessutom på två typer av doketism i breven. Förutom dessa huvudteorier kan även två andra nämnas. Enligt en tredje uppfattning fanns det förutom de två nämnda en karismatisk grupp som protesterade emot den episkopala strukturen och ledarskapet. En fjärde uppfattning, som företräddes av Michael Goulder, räknar med en motståndargrupp. Men Goulder preciserar att denna grupp var ebionitisk. Ebioniterna var en judisk-kristen sekt med kristologi som avviker från den ortodoxa. Bland annat förnekade de jungfrufödelsen och därmed Jesu barndomsberättelser. Vidare hävdar de att Jesus föddes av Josef och Maria och att Kristus kom in i honom vid dopet och lämnade honom innan lidandet, så att endast Jesus led och uppstod. Kristus däremot var oberörd av detta eftersom han var en andlig varelse. (Pihkala, *Yksi Kahdessa*, 32–33 och Goulder, *Ignatius*, 25). För en sammanfattning av de olika teorierna, se Goulder, *Ignatius*, 25–30. Det finns inte utrymme i denna avhandling att argumentera emot Goulders uppfattning men allmänt kan konstateras att de utsagor som Goulder menar pekar på ebionitiska motståndare lika gärna kan gälla doketister. Även det faktum att Ignatius endast nämner Jesu dop två gånger, dessutom utan diskussion, är ett tecken på att Ignatius förmodligen inte skrev emot ebioniterna.

<sup>63</sup> Se Kari Kuulas artikel i Niko Huttunen & Ulla Tervahauta (red.), *Johdatus Apostolisten isien kirjoituksiin*, (Helsinki, Suomen Eksegeettinen Seura/Suomalainen Teologinen Kirjallisuusseura, 2021), 287–288.

och av den Helige Ande (πνεύματος ἁγίου).<sup>64</sup> Även i början av brevet till smyrnéerna argumenterar Ignatius för Kristi mänskliga och gudomliga ursprung (se nedan). Denna gång är det dock en mera utförlig ”bekännelse” om Jesu liv innehållande även hans lidande, död och uppståndelse. Ignatius fokus i polemiken är inkarnationens verklighet. Därmed blir det aktuellt att hänvisa till avlelsen och födelsen av jungfru Maria. Även i brevet till trallianerna betonas den sanna sanna mänskligheten hos Jesus Kristus:

”Bli alltså döva när någon talar till er utan Jesus Kristus, han som är av Davids släkt, av Maria, som verkligen föddes, åt och drack, verkligen förföljdes under Pontius Pilatus, verkligen korsfästes och dog i de himmelskas, jordiskas och underjordiskas åsyn. Han som verkligen uppväcktes från de döda när hans Fader uppväckte honom.”<sup>65</sup>

Även Ignatius betoning på Jesu Kristi kroppsliga uppståndelse är en tydlig polemik emot en icke-kroppslig uppståndelse som doketisterna företrädde. Enligt Petrus-evangeliet<sup>66</sup> verkade han inte känna smärta och han ropade ”Min kraft, min kraft du har övergivit mig!” Innan han ”togs upp”.<sup>67</sup> Detta har, enligt Pihkala, förståtts som att det gudomliga (”Kraften”) lämnade den mänskliga Jesus på korset.<sup>68</sup> Med andra ord var det inte Kristus som led enligt den doketiska uppfattningen. Ignatius argumentation i brevet till Smyrnéerna<sup>69</sup> svarar på just detta, nämligen hur Jesus Kristus verkligen lidit och uppstått ”för att vi skulle bli frälsta.”<sup>70</sup> Lägg märke

---

<sup>64</sup> Ign. Ef. 18:2.

<sup>65</sup> Ign. Trall. 9:1–2.

<sup>66</sup> Petrus-evangeliet räknas till de nytestamentliga apokryferna. Författaren till evangeliet som tillskrivs Petrus är anonym. Evangeliet användes av doketiska och gnostiska grupper. Se även fotnot 68 nedan.

<sup>67</sup> Gärtner, *Apokryferna till Nya testamentet*, 28.

<sup>68</sup> Pihkala, *Yksi Kahdessa*, 35–36. Pihkala noterar även att Petrus-evangeliet inte i strikt mening är doketisk, det förnekar inte Jesu mänskliga kropp. Däremot förnekar den det kroppsliga lidandet. Jämför Larry Hurtado, *Lord Jesus Christ* (Grand Rapids: Eerdmans, 2002), 441–447, där Hurtado menar att Petrus-evangeliet oförtjänt länge har haft status som heretisk. Enligt Hurtado behöver inte utsagorna i evangeliet tolkas som doketiskt eller gnostiskt. Istället kan det förstås som ett uttryck för ”proto-ortodox” kristendom, en skrift som inte fick stor spridning.

<sup>69</sup> Kapitlen 1–4.

<sup>70</sup> Ign. Smyrn. 2:1.

till hur inget skiljande mellan det gudomliga och mänskliga sker i något skede hos Ignatius:

”Jag prisar Jesus Kristus, den Gud som gjort er visa, för jag lade märke till att ni är grundade i en orubblig tro... helt övertygade angående vår Herre, att han är verkligen av Davids släkt enligt köttet, Guds Son enligt [Guds] vilja och kraft, verkligen född av en jungfru...verkligen fastspikad i köttet för oss under Pontius Pilatus och tetrarken Herodes...och han led verkligen såsom han också verkligen uppväckte sig själv, inte såsom några otroende säger att han tycktes ha lidit, det är dessa som (endast) tycks existera. Och såsom de tänker kommer det också att ske med dem, de kommer att vara okroppsliga och demoniska. För jag<sup>71</sup> vet och tror att han var i köttet även efter uppståndelsen. Och när han kom till Petrus och de som var med honom sade han till dem: `Ta tag i mig och rör vid mig och se att jag inte är en demonisk okroppslig´ Och genast rörde de honom och trodde, varande sammanblandade med hans kött och blod. På grund av detta föraktade de också döden, de blev funna stående över döden. Och efter uppståndelsen åt och drack han tillsammans med dem såsom kroppslig, fastän han var andligt förenad med Fadern.”<sup>72</sup>

Det är uppenbart att Ignatius poäng i den långa utläggningen är verkligheten i Jesu Kristi mänsklighet – i allt hans verk. Målet hos Ignatius är att visa på det som ”verkligen” (ἀληθῶς) har skett, vilket är ett problem för doketisterna. Ända från jungfruns moderliv till efter uppståndelsen var Jesus Kristus i köttet. Indirekt säger Ignatius även att Jesus Kristus inte har upphört att vara kroppslig.

Med detta sagt behöver man komma ihåg att Ignatius personligen troligen inte ligger bakom alla dessa formuleringar emot doketiserna. Snarare är det så att Ignatius, för att citera Isacson, ”använder traditionellt bekännelsematerial för att besegra dessa doketiska motståndare.”<sup>73</sup> Med andra ord använder Ignatius kristna bekännelser som en del av sin polemik.

---

<sup>71</sup> Ignatius betonar här subjektet med Ἐγὼ.

<sup>72</sup> Ign. Smyrn. 1:1–3:3.

<sup>73</sup> Se Isacson, *To Each Their Own*, 214–215 där Isacson även identifierar vad som är så kallat credo som Ignatius använder sig av.

## 2.4.2 Judaiserande kristna

En annan tendens som Ignatius polemiserar emot i sina brev är det som han kallar Ἰουδαισμόν och ἰουδαΐζειν. Vad Ignatius menar med detta är inte genast uppenbart. Även om polemiken framträder i flera av breven är den inte alls lika omfattande som polemiken emot doketismen. Jag har valt att i huvudsak kalla dessa för ”judaiserande kristna” eller ”judaiserande” eftersom det är termer som används av forskare.<sup>74</sup>

Framförallt i brevet till magnesierna gör Ignatius en skarp motsättning mellan den judiska och kristna tron. I kapitlen 8–10 varnar han för det som han kallar för ”judendom” (Ἰουδαισμόν)<sup>75</sup> och att ”leva efter judisk sed” (ἰουδαΐζειν).<sup>76</sup> Att leva enligt judiska seder är att förneka nåden enligt Ignatius: ”För om vi ända tills nu lever enligt judendomen, bekänner vi att vi inte har tagit emot nåden.”<sup>77</sup> Ignatius utvecklar inte i detta sammanhang vad han menar med detta, annat än att tala om ”gamla myter” som är till ingen nytta,<sup>78</sup> samt om de kristna inte längre behöver hålla sabbaten utan leva enligt Herrens dag,<sup>79</sup> det vill säga uppståndelsedagen – söndagen. Att hålla sabbaten handlar enligt Schoedel om ett helt livssätt.<sup>80</sup> Även Arnold skriver

---

<sup>74</sup> Se till exempel Isacson, *To Each their Own*, 191 och Schoedel, *Ignatius*, 123.

<sup>75</sup> Ign. Magn. 8:1. Enligt den latinska översättningen. Den enda grekiska handskriften (från 1000-talet) har varianten νόμον Ἰουδαισμόν, medan den armeniska översättningen samt den grekiska handskriften av den långa revisionen har νομον Ἰουδαϊκόν.

<sup>76</sup> Ign. Magn. 10:3.

<sup>77</sup> Ign. Magn. 8:1.

<sup>78</sup> Ign. Magn. 8:1.

<sup>79</sup> Ign. Magn. 9:1. Det som översätts med ”Herrens dag” heter här på grekiska κατὰ κυριακὴν, ”det som tillhör Herren”. Att det syftar på Herrens dag, söndagen är högst troligt med tanke på att sabbaten framställs som motsats och att Ignatius fortsätter med att hänvisa till Kristi uppståndelse på den dagen. Se Schoedel, *Ignatius*, 123.

<sup>80</sup> Schoedel, *Ignatius*, 123. Se även Isacson, *To Each Their Own*, 92. För en genomgång av betydelsen av ”Herrens dag” i den tidiga kyrkan, se Richard Bauckhams artikel *The Lord's Day* i D. A. Carson (red.) *From Sabbath to Lord's Day: A Biblical, Historical and Theological Investigation*. (Eugene, Oregon: Wipf and Stock, 1999), 221–250.

att det handlar om mera än att välja på vilken dag gudstjänsten ska firas. Enligt honom handlar det i grund och botten om ens tro på Jesu död och uppståndelse.<sup>81</sup>

Även i brevet till filadelfierna skriver Ignatius emot att leva enligt judiska seder. Enligt Isacson var det frågan om ett verkligt problem i Filadelfia och brevet skrevs uttryckligen för att vederlägga personer bland dem som undervisade sådant.<sup>82</sup> Ignatius skriver:

”Men om någon utlägger judendomen (Ιουδαισμόν) för dig, lyssna inte till honom. För det är bättre att höra kristendomen (Χριστιανισμόν) från en man som har omskärelsen, än att höra judendomen från en oomskuren. Men om de båda inte talar om Jesus Kristus, är de för mig gravstenar och de dödas gravar, på vilka står skrivet endast människors namn. Fly därför...”<sup>83</sup>

I detta avsnitt ställs judendomen och kristendomen emot varandra. Kort sagt är skillnaden den att den ena talar om Jesus Kristus, medan den andra inte gör det. Strax innan har Ignatius skrivit positivt om profeterna som väntade och trodde på Jesus Kristus. Profeterna räknas alltså inte till dem som Ignatius här fördömer.<sup>84</sup>

Ignatius nämner omskärelse utan att djupare gå in på det temat. Sättet han uttrycker sig på visar att omskärelsen inte har någon betydelse i kristendomen. Det som har betydelse är huruvida Kristus predikas eller inte.<sup>85</sup>

---

<sup>81</sup> ”Disregard for the Lord’s day [sic!] in order to worship on the Sabbath is more than just the difference in a day—at the heart is one’s belief in the death and resurrection of Jesus.” (Arnold, *Justification*, 52.)

<sup>82</sup> Isacson, *To Each Their Own*, 191.

<sup>83</sup> Ign. Filad. 6:1–2a.

<sup>84</sup> Isacson, *To Each Their Own*, 138. Jämför även med Ign. Filad. 9:1 där Ignatius framställer (de israelitiska) prästerna som goda.

<sup>85</sup> Arnold, *Justification*, 51. Här är det nödvändigt att påpeka att Arnold överlag framställer Ignatius frälsningslära på ett problematiskt sätt. I sin studie *Justification in the Second Century* likställer han ofta rättfärdiggörelse med frälsning på ett sätt som inte är naturligt för de författare han studerar. Rättfärdiggörelse som begrepp hade i själva verket inte en lika framträdande roll som hos Paulus eller senare under och efter reformationstiden på 1500-talet. Ett exempel på detta problem i Arnolds studie är i diskussionen om judendomen och kristendomen hos Ignatius, Arnold skriver: ”At the heart of the issue, then, is justification, even if it not explicitly stated. How, in Ignatius’s mind, were individuals saved? How could people become Christians, a term coined in Antioch (Acts 11:26)?” (Arnold, *Justification*, 54.)

Utgående från det som Ignatius skriver om ”judendomen” är det tydligt att det handlar om kristna som ”känner dragning till att följa judiska religiösa seder.”<sup>86</sup> Ignatius syftar alltså inte på judendomen skild från den kristna tron. Det tydligaste tecknet på detta finns i brevet till magnesierna där Ignatius skriver att ”det är malplacerat att tala om Jesus Kristus och att leva enligt judiska seder.”<sup>87</sup> Denna diskussion bör förstås i den kontext som var för handen vid denna tid och den situation som den kristna kyrkan stod inför. Den senaste årtiondenas forskning har poängterat kristendomens uppkomst som en del av judendomen. Jesus, Paulus och de första kristna levde i och var delaktiga av den judiska omgivningen.<sup>88</sup> Särskilt i diasporajudendomen fanns många så kallade ”gudfruktiga” som inte var judar till sin härkomst.<sup>89</sup> Dessa uppskattade och följde vissa utvalda delar av judendomens tro och seder utan att nödvändigtvis anse sig tvungen att omfatta allt. Som ”gudfruktiga” hörde de till synagogans gemenskap. Detta bidrog till att en skarp tudelning mellan jude och icke-jude knappast existerade i det samhällsliga livet.<sup>90</sup> Detta faktum förklarar också Ignatius ord ovan om oomskurna som förklarar judendomen, det gäller troligen ”gudfruktiga” som tidigare omfattat vissa judiska seder och nu blivit kristna. Det är främst deras förhållningssätt till de judiska sederna som Ignatius behandlar.<sup>91</sup>

För att sammanfatta Ignatius uppfattning om relationen mellan judendomen och kristendomen behöver slutligen hans ord i brevet till magnesierna diskuteras. Ignatius skriver: ”Det är malplacerat att tala om Jesus Kristus och att leva enligt judiska seder. För kristendomen kom inte till tro på judendomen, utan judendomen på kristendomen, i vilken varje tunga samlades till Gud genom tron.”<sup>92</sup> Här erkänner

---

<sup>86</sup> Enligt Raimo Hakola i Huttunen & Tervahauta *Johdatus Apostolisten isien kirjoituksiin*, 253.

<sup>87</sup> Ign. Magn. 10:3.

<sup>88</sup> Huttunen & Tervahauta *Johdatus Apostolisten isien kirjoituksiin*, 238.

<sup>89</sup> I Apostlagärningarna finns många sådana exempel. Till exempel Apg. 10:2, 22, 13:43, 50.

<sup>90</sup> Huttunen & Tervahauta *Johdatus Apostolisten isien kirjoituksiin*, 239–243.

<sup>91</sup> Huttunen & Tervahauta *Johdatus Apostolisten isien kirjoituksiin*, 253. En liknande situation möter Paulus i Galaterbrevet.

<sup>92</sup> Ign. Magn. 10:3.



Ignatius på ett sätt judendomens roll i den gudomliga frälsningsplanen.<sup>93</sup> Tillsammans med det han sagt tidigare i kapitel 8 ("För om vi ända tills nu lever enligt judendomen, bekänner vi att vi inte har tagit emot nåden"), samt utsagan om profeterna som väntade och trodde på Kristus framträder kristendomen som uppfyllelsen av det som förutsagts i judendomen. Därtill har kristendomen sitt företräde genom att den samlar "varje tunga", det vill säga den är universell till skillnad från judendomen.<sup>94</sup>

## 2.5 Ignatius och Paulus

Med tanke på denna avhandlingens uppgift är det nödvändigt att fastställa Ignatius relation till Paulus. Det är uppenbart att Ignatius kände till Paulus eftersom han både citerar honom och hänvisar till honom flera gånger.

Ignatius nämner uttryckligen Paulus namn två gånger i sina brev, nämligen i brevet till efesierna och till romarna.<sup>95</sup> I brevet till romarna skriver Ignatius hur han inte är apostel likt Petrus och Paulus och därför ger han inte anvisningar på samma sätt som de gjorde: "Jag befäller er inte såsom Petrus och Paulus, dessa var apostlar, jag är en som är fördömd, de var fria men jag är nu fortfarande en slav."<sup>96</sup> Även om Ignatius på detta sätt vill göra en tydlig skillnad mellan sig själv ochh apostlarna och deras apostoliska mandat ber han ändå om romarnas förbön.<sup>97</sup>

När Ignatius nämner Paulus i Ign. Ef. 12:2 avslöjas mera om Ignatius kännedom om Paulus. Han skriver:

---

<sup>93</sup> Se Schoedel, *Ignatius*, 126.

<sup>94</sup> Schoedel, *Ignatius*, 126–127.

<sup>95</sup> Ign. Ef. 12:2 & Ign. Rom. 4:3.

<sup>96</sup> Ign. Rom. 4:3.

<sup>97</sup> Ign. Rom. 4:2.

”Ni är resvägen för dem som dödas för Gud, ni är Paulus med-initierade, [han] som helgades, [han] som omvitnades, han som är värdigt salig – må det ske med mig att jag blir funnen i hans fotspår när jag når Gud – han som i varje brev kommer ihåg er i Kristus Jesus.”<sup>98</sup>

Den sista bisatsen, ”han som i varje brev kommer ihåg er i Kristus Jesus” säger eventuellt något om vilka brev Ignatius kände till. Vissa forskare menar att detta uttalande helt enkelt är ”fel”<sup>99</sup>, eller en ”överdrift”<sup>100</sup> eftersom Paulus uttryckligen inte nämner efesierna i alla brev. Men Paul Foster har i sin studie av Ignatius användning av Paulus brev visat att de brev som Ignatius med stor sannolikhet citerar eller känner till är just de brev som talar om efesierna. De paulinska brev som Foster räknar med att Ignatius känner till är (i nedstigande ordning med det säkraste först): 1 Korintierbrevet, Efesierbrevet, 1 och 2 Timoteusbrevet.<sup>101</sup>

En viktig utgångspunkt i Fosters argumentation är den kontext som Ignatius brev är skrivna i. Han poängterar att det är osannolikt att Ignatius hade direkt tillgång till skrivna kopior av Paulus brev under sin resa i fångenskap till Rom.<sup>102</sup> Därför kan man inte förvänta sig att Ignatius förmår citera ordagrant utan enbart ur minnet. Foster hänvisar till W. R. Inge<sup>103</sup> som säger att Ignatius troligen kunnat 1 Korintierbrevet nästan helt utantill.<sup>104</sup> Orsaken är att 1 Kor är ett av de brev som

---

<sup>98</sup> Ign. Ef. 12:2.

<sup>99</sup> Till exempel Andreas Lindemann, Paul’s Influence on ’Clement’ and Ignatius, *Trajectories Through the New Testament and the Apostolic Fathers*. Andrew Gregory & Christopher Tuckett (red.), (Oxford: Oxford University Press, 2006), 18.

<sup>100</sup> Schoedel, *Ignatius*, 73 fotnot 7.

<sup>101</sup> Paul Foster, The Epistles of Ignatius of Antioch and the Writings that Later Formed the New Testament. *The New Testament and the Apostolic Fathers*. Andrew Gregory & Christopher Tuckett (red.). (Oxford: Oxford University Press, 2006), 172, 185.

<sup>102</sup> Foster, *The Epistles and New Testament Writings*, 161–162. Se även Paul Foster, *The Epistles of Ignatius of Antioch (Part 2)*. The Expository Times. Vol. 118. Nr. 1, (s. 2–11), (Edinburgh: SAGE Journals, 2006), 8.

<sup>103</sup> Foster baserar i själva verket sin studie på W. R. Inge, ’Ignatius’, i A Committee of the Oxford Society of Historical Theology, *The New Testament in the Apostolic Fathers* (Oxford: Clarendon Press, 1905), 63–83. Se Foster, *The Epistles and New Testament Writings*, 160–162.

<sup>104</sup> Foster, *The Epistles and New Testament Writings*, 161.

Ignatius mest ”citerar” eller anspelar på.<sup>105</sup> När det gäller användningen av Efesierbrevet lyfter Foster framförallt fram den slående likheten mellan den inledande hälsningen i Ignatius brev och Paulus hälsning till efesierna i Ef. 1:3–14. Även om samma termer som både Paulus och Ignatius använder även förekommer i övrig hellenistisk brevlitteratur, är det faktum att de här används i samma kontext och så nära varandra på ett liknande sätt, och även det faktum att det är skrivet till samma mottagare tillräckligt för att konstatera att ”alla andra teorier än [att Ignatius är] beroende...av Efesierbrevet osannolika.”<sup>106</sup> Även likheten mellan Ign. Pol. 5:1b och Ef. 5:25 är slående.<sup>107</sup>

Fosters diskussion och argumentation för att Ignatius kände till 1 och 2 Timoteusbrevet är inte lika omfattande som för de övriga breven. Men han är ändå beredd att se ett inflytande med större säkerhet än Inge. Det gäller framförallt kopplingen mellan ”tro och kärlek” (bland annat i 1 Tim. 1:3–5 och Ign. Ef. 14:1), samt varningen för ”myter” och judendom, vilket förekommer tillsammans både i Ign. Magn. 8–9 och 1 Tim 1:4.<sup>108</sup>

Avslutningsvis kan konstateras att det är uppenbart att Ignatius är beroende av Paulus i sina brev. Det märks genom tankegångar, termer och mer eller mindre citat hämtade från Paulus. Ibland är det inte heller nödvändigtvis tanken att direkt hänvisa till Paulus. Lindemann skriver: ”...de tre kapitlen Ef. 18–20 indikerar att Ignatius var substantiellt influerad av Paulus; men Paulinska teologiska kategorier verkar vara förutsatta, framom explicit [skrivna] för brevets läsare.” Framförallt det avslutande

---

<sup>105</sup> Till exempel i Ign. Ef. 16:1; 18:1, Ign. Magn. 10:2, Ign. Rom. 5:1.

<sup>106</sup> Foster, *The Epistles and New Testament Writings*, 168.

<sup>107</sup> Foster, *The Epistles and New Testament Writings*, 169.

<sup>108</sup> Även Lindemann noterar likheterna mellan Ign. Magn. 8–9 och 1 Tim 4:7 och 2 Tim 4:4, men även Titus 3:9, 1:14, i Lindemann, *Paul's Influence*, 20–21. Frågan om vilka Paulinska brev som Ignatius kände till har delat forskningsfältet. En mera spekulativ teori har framförts av Albert Barnet som hävdar att Ignatius kände till 1 Korintierbrevet, Romarbrevet och Efesierbrevet. Troligen även Galaterbrevet, Filipperbrevet och Kolosserbrevet. Möjligen även 2 Korintierbrevet, 1 och 2 Tessalonikerbrevet samt brevet till Filemon, Albert E. Barnet, *Paul Becomes a Literary Influence*. (Chicago: Chicago University, 1941), 170 enligt Arnold, *Justification in the Second Century*, 36.

uttrycket i 20:2 ”ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ” bör betraktas som paulinskt.<sup>109</sup> Det synsätt som här har argumenterats för är i överensstämmelse med Arnolds uppfattning om att den kil som forskare ofta slår mellan Paulus och Ignatius är för skarp.<sup>110</sup> Istället menar han att Ignatius förståelse av evangeliet i själva verket kommer från Paulus.<sup>111</sup> Även Paul J. Donahues slutsats är att ”Ignatius är slutresultatet av en utvecklingslinje som går direkt tillbaka till Paulus och Hans evangelium som är fritt från lagen.”<sup>112</sup>

---

<sup>109</sup> ”Thus, the three chapters Eph. 18–20 indicate that Ignatius was substantially influenced by Paul; but Pauline theological categories seem to be presumed, rather than made explicit to the epistle’s readers.” Lindemann, *Paul’s Influence*, 20.

<sup>110</sup> ”Scholars drive too sharp of a wedge between Paul and Ignatius.” Arnold, *Justification*, 53.

<sup>111</sup> Arnold, *Justification*, 58.

<sup>112</sup> ”Ignatius is the product of a line of development which goes directly back to Paul and to his law-free gospel.” Paul J. Donahue, *Jewish Christianity in the Letters of Ignatius of Antioch. Vigiliae Christianae* 32, 81–93. (North-Holland Publishing Company, 1978), 92.

### 3. Brevens innehåll och huvudteman

Eftersom en del av uppgiften i denna avhandling är att undersöka vilken betydelse Kristi verk har i Ignatius teologi är det nödvändigt att sammanfatta innehållet i breven. I det närmaste ges därför en kort översikt av brevens innehåll, disposition och huvudteman.<sup>113</sup> I slutet av kapitlet ges en sammanfattning av de sju brevens huvudteman.

#### 3.1 Brevet till efesierna

Brevet till efesierna är skrivet från Smyrna.<sup>114</sup> Ignatius nämner fem sändebud som blivit sända till honom från efesierna, bland dem deras biskop Onesimus.<sup>115</sup> Brevets disposition och huvudteman är följande:<sup>116</sup>

Efter en inledande hälsning övergår Ignatius i 1:1–2:1 till att lovprisa efesierna på ett sätt som starkt påminner om Efesierbrevet.<sup>117</sup> I avsnittet 2:2–6:1 uppmanar Ignatius dem att underordna sig biskopen och presbyteriet i enhet. Detta är nödvändigt för att ”alltid ha del i Gud.”<sup>118</sup> Från 6:2 till kapitel 9 skriver Ignatius till efesierna om att tala sanningsenligt om Jesus Kristus. Han både prisar dem och uppmanar dem att inte lyssna till andra läror om Jesus än att han är både gudomlig och mänsklig. Här finns viss polemik mot doketiska uppfattningar om Kristus.<sup>119</sup> I kapitel 10 uppmanar

---

<sup>113</sup> För denna redogörelse är jag framförallt beroende av Mikael Isacsons avhandling *To Each Their Own Letter* som undersöker just strukturen och teman i Ignatius brev.

<sup>114</sup> Ign. Ef. 21:1.

<sup>115</sup> Ign. Ef. 1–2 .

<sup>116</sup> Se Isacson, *To Each Their Own*, 31, 74–75.

<sup>117</sup> Se ovan under ”2.5 Ignatius och Paulus” där detta diskuteras ytterligare.

<sup>118</sup> Ign. Ef. 4:2.

<sup>119</sup> Isacson, *To Each Their Own*, 52.

Ignatius till förbön för andra människor och att bemöta dem (och deras onda handlingar) med ödmjukhet, mildhet, förbön, trofasthet etc. genom att imitera Herren.

I kapitlen 11–15 ger Ignatius ett antal uppmaningar med tanke på att den yttersta tiden är för handen. Han uppmanar bland annat till: gudsfruktan, att komma samman till eukaristin,<sup>120</sup> samt handling i kärlek – inte bara med ord. Kapitlen 16–19 innehåller både varningar för det som Ignatius kallar ond lära och beskrivning av mysteriet med Herrens födelse av jungfrun, av Davids säd och den Helige Ande, samt hans död. Därefter lovar Ignatius i kapitel 20 att han tänker skriva ytterligare ett brev till dem där han mera utförligt skriver om tron och kärleken till Jesus Kristus, samt om hans lidande och uppståndelse. Kapitlet avslutas med att Ignatius än en gång uppmanar till lydnad till biskopen och presbyteriet för att kunna bryta ett bröd - vilket kallas φάρμακον ἀθανασίας (”odödlighetens läkemedel”). Motgiftet mot döden ”för att ha liv i Jesus Kristus för evigt.”<sup>121</sup> Kapitel 21 avslutar brevet med hälsningar och önskan om att efesierna ska komma ihåg Ignatius och be för kyrkan i Syrien.

Huvudtemat för brevet är enligt Isacson efesiernas relation med Gud/Jesus Kristus. Teman som är beroende av och stöder detta är underordning och lydnad till biskopen, samt undvikandet av falsk lära och falska lärare.<sup>122</sup>

---

<sup>120</sup> εἰς εὐχαριστίαν θεοῦ (13:1) kan även översättas som ”tacksägelse till Gud” vilket Holmes gör, även om han ger ”eukaristin” som ett möjligt alternativ i en fotnot.

<sup>121</sup> Ign. Ef. 20:2.

<sup>122</sup> Isacson, *To Each Their Own*, 75.

## 3.2 Brevet till magnesierna

I den avslutande hälsningen framkommer att brevet till magnesierna är skrivet från Smyrna.<sup>123</sup> Församlingen i Magnesien var känd för Ignatius genom sändebuden som kommit till honom. Fyra sändebud nämns: biskop Damas tillsammans med två presbyterer och en diakon.<sup>124</sup> Brevets disposition och huvudtema är följande:<sup>125</sup>

Efter den inledande hälsningen övergår Ignatius i kapitel 1 till att prisa magnesierna och ber om enhet. I kapitlen 2–7 uppmanar Ignatius till lydnad och enhet med biskopen [Damas] trots hans ungdomlighet. Orsaken till detta är ytterst därför att biskopen förestår εἰς τόπον θεοῦ (”i Guds ställe”).<sup>126</sup> I kapitlen 8–11 varnar Ignatius för främmande läror, gamla myter och praktiker. Här säger han uttryckligen att det handlar om Ἰουδαϊσμόν (”judaism/judendom”).<sup>127</sup> I kapitel 11 betonar Ignatius verkligheten i Jesu födelse, lidande och uppståndelse.

I kapitlen 12–13 uppmanas magnesierna att vara stadigt rotade i Herrens och apostlarnas stadgar,<sup>128</sup> samt att underordna sig biskopen och varandra. I de avslutande kapitlen 14 och 15 ber Ignatius om förbön för att han ska nå Gud. Han ber även om förbön för församlingen i Syrien för att den ska förnyas.<sup>129</sup> Avslutningsvis för Ignatius fram hälsningar från efesierna,<sup>130</sup> Polykarpus och andra.

---

<sup>123</sup> Ign. Magn. 15.

<sup>124</sup> Ign. Magn. 2.

<sup>125</sup> Se Isacson, *To Each Their Own*, 78, 100.

<sup>126</sup> Ign. Magn. 6:1.

<sup>127</sup> Ign. Magn. 8:1, 10:3. Se diskussionen ovan i ”2.4.2 Judaiserande kristna”.

<sup>128</sup> Ign. Magn. 13:1.

<sup>129</sup> Verbet δροσίζω betyder bokstavligen ”fukta med dagg” varför ”förnyas” är en bra omskrivning. Se Ivar Heikel & Anton Fridrichsen. *Grekisk-svensk ordbok till Nya Testamentet och de Apostoliska fäderna*. (Uppsala: Bibelakademiförlaget, 2013), 55.

<sup>130</sup> Alltså sändebuden i Smyrna.

Huvudtemat i brevet är enhet med Gud och Jesus Kristus. Det innebär samtidigt enhet med biskopen och presbytererna, samt enhet inom församlingen. Ett potentiellt hot mot enheten identifierar Ignatius i följandet av judiska seder.<sup>131</sup>

### 3.3 Brevet till trallianerna

Brevet till trallianerna är skrivet från Smyrna.<sup>132</sup> Ignatius nämner endast ett sändebud från Trallien, biskop Polybius.<sup>133</sup> Det är också genom honom som Ignatius känner församlingen; ”i honom såg jag hela er församling.”<sup>134</sup> Brevets disposition och huvudtema är följande:<sup>135</sup>

Efter den inledande hälsningsfrasen övergår Ignatius i kapitel 1 till att prisat mottagarna och för det som deras sändebud och biskop hade informerat honom om. I kapitlen 2–4 utvecklar han orsaken till att han prisar dem, nämligen att underordna sig biskopen och presbyteriet såsom Jesus Kristus och apostlarna. Samt att respektera dem tillsammans med diakonerna. I kapitel 5 skriver Ignatius att han inte kan skriva om ”himmelska saker” eftersom de inte är mogna för det. Större delen av brevet, kapitlen 6–11, utgörs av varningar för falsk lära. Särskilt i kapitlen 9–11 framkommer det att det handlar om sådana som förnekar Kristi verkliga lidande. Sådana som säger att han ”tycktes” ha lidit (τὸ δοκεῖν πεπονθέναι αὐτόν). Ignatius uppmanar trallianerna att fly från sådana.

I de avslutande kapitlen 12 och 13 skriver Ignatius avslutande hälsningar från honom sig, smyrnéerna och efesierna. Han ber också om förbön för sig själv och

---

<sup>131</sup> Isacson, *To Each Their Own*, 100.

<sup>132</sup> Ign. Trall. 12:1.

<sup>133</sup> Ign. Trall. 1:1.

<sup>134</sup> τὸ πᾶν πλῆθος ὑμῶν. Ign. Trall. 1:2.

<sup>135</sup> Se Isacson, *To Each Their Own*, 103, 121.



församlingen i Syrien. Här påminner Ignatius även om att underordna sig biskopen och presbyteriet.

Huvudtemat i brevet är att undvika doketiska läror som förnekar verkligheten i Kristi lidande. För att undvika detta uppmanar Ignatius till att hålla sig till och underordna sig biskopen och presbyteriet, samt älska varandra. Isacson framställer den ömsesidiga kärleken som det första undertemat och underordnandet till biskopen och presbyteriet som det andra.<sup>136</sup> Enligt min mening är den ömsesidiga kärleken inte så framträdande som Isacson här låter den vara, den förekommer endast i några satser. Istället är underordnandet till biskopen och presbyteriet mycket mera framträdande och återkommer flera gånger genom brevet.

### 3.4 Brevet till romarna

Brevet till Romarna är skrivet från Smyrna.<sup>137</sup> Brevet innehåller inga referenser till sändebud från Rom och det verkar som om Ignatius inte känner församlingen personligen. Det finns inte heller någon referens till någon biskop.<sup>138</sup> Utifrån den avslutande hälsningen verkar det som om diakonen Crocus från Efesus är den som ska förmedla brevet till Rom.<sup>139</sup> Brevets disposition och huvudteman är följande:

---

<sup>136</sup> Isacson, *To Each Their Own*, 121.

<sup>137</sup> Ign. Rom. 10:1.

<sup>138</sup> Församlingen i Rom styrdes vid denna tid av presbyteriet och saknade en biskoplig struktur enligt Lampe i Isacson, *To Each Their Own*, 192. Se även Francis A. Sullivan S.J., *From Apostles to Bishops* (New York: The Newman Press, 2001), 101, vars slutsats är att församlingarna i Korint och Rom under 90-talet leddes av ett kollegium av presbyterer.

<sup>139</sup> ”Jag skriver dessa ting till er från Smyrna genom efesierna som är allra högst värdiga. Hos mig är också, bland många andra, Crocus, ett namn mycket kärt för mig.” Ign. Rom. 10:1. Corcus nämndes i brevet till efesierna (2:1).

Den inledande hälsningen i brevet till romarna är längst av alla breven. Detta har troligen att göra med att Ignatius inte kände dem personligen och ville på detta sätt vinna deras välvilja.<sup>140</sup>

I kapitlen 1–2 uppmanar Ignatius romarna att inte försöka förhindra hans martyrdöd. I de två följande kapitlen skriver Ignatius hur martyrskapet är ett test på om han verkligen är en kristen och inte bara kallas det. I kapitel 5 fortsätter Ignatius att utlägga martyrskapet och hur han genom det vill nå Jesus Kristus. I kapitlen 6–8 skriver Ignatius om hur han är redo för martyrdöden och att han genom döden når Gud. Därför uppmanar han romarna än en gång att inte hindra honom.

I den avslutande hälsningen (9–10) ber Ignatius om förbön för Syriens församling som är utan jordisk biskop – Gud är hennes herde och Jesus Kristus är biskop i Ignatius ställe.

Huvudtemat i brevet till romarna är utan tvekan att uppmana romarna att inte hindra Ignatius martyrium. Genom martyriet vill han nå Gud.<sup>141</sup>

### 3.5 Brevet till filadelfierna

Brevet till filadelfierna är skrivet från Troas.<sup>142</sup> Filadelfierna verkar vara mest bekanta för Ignatius av alla mottagare. I brevet talas inte om några sändebud. Men det innehåller ett avsnitt där Ignatius skriver om ett tidigare besök han gjort hos filadelfierna.<sup>143</sup> Brevets disposition och huvudteman är följande:<sup>144</sup>

---

<sup>140</sup> Isacson, *To Each Their Own*, 182.

<sup>141</sup> Isacson, *To Each Their Own* 191.

<sup>142</sup> Ign. Filad. 11:2.

<sup>143</sup> Ign. Filad. 6:3–8:2.

<sup>144</sup> Se Isacson, *To Each Their Own*, 124, 152–153.

Efter den inledande hälsningen fortsätter Ignatius med att i kapitel 1 att priså biskopen för hans tjänst och hans karaktär.<sup>145</sup> Därför, uppmanar Ignatius i kapitlen 2–6:2, ska filadelfierna fly från splittring och falsk lära. Istället ska de följa deras biskop eftersom alla som är med Gud och Jesus Kristus är hos biskopen. De ska hålla sig till ett altare och en eukaristi. Vidare uppmanas filadelfierna att fly ”judaism” som ytterst sett handlar om att ”inte tala om Jesus Kristus.”<sup>146</sup>

I kapitlen 6:3–8:1 tackar Ignatius Gud för att han har ett rent samvete angående sitt besök hos dem. Han hade talat (ovetandes om den rådande situationen i församlingen) om att hålla sig till biskopen, presbyteriet och diakonerna. Ignatius betonar att han varit okunnig om situationen och att det var Anden som talat. Därför uppmanar han nu de som splittrar till omvändelse för att återvända till Guds enhet.

I kapitlen 8:2–9:2 skriver Ignatius om relationen mellan ”urkunderna” (Gamla Testamentet) och ”evangeliet” (Jesus Kristus och hans verk). Avsnittet är en central utläggning av Jesu verk. I kapitlen 10–11 uppmanar Ignatius mottagarna bland annat att sända en diakon till församlingen i Syrien som nu har ”fått frid” tack vare deras böner.

Isacson identifierar två huvudteman i brevet: att fly falsk lära, samt att sträva efter enhet.<sup>147</sup> Det senare är dessutom ett verktyg emot det förra och ett tecken på vem som kommer från Gud.

---

<sup>145</sup> Intressant nog omtalas inte biskopen med namn men det är uppenbart att det handlar om filadelfiernas biskop.

<sup>146</sup> Ign. Filad. 6:1.

<sup>147</sup> Isacson, *To Each Their Own*, 152–153.

### 3.6 Brevet till smyrnéerna

Brevet till smyrnéerna är skrivet från Troas.<sup>148</sup> Ignatius kände personligen smyrnéerna och hade av allt att döma själv besökt dem.<sup>149</sup> Brevet sändes genom diakonen Burrhus, som var sänd av smyrnéerna och efesierna tillsammans.<sup>150</sup> Brevets disposition och huvudtema är följande:<sup>151</sup>

Efter den inledande hälsningsfrasen ”förhärligar” Ignatius Jesus Kristus i kapitlen 1–3. Utläggningen om Kristus fokuserar på hans sanna mänsklighet och sanna lidande. Avsnittet har en karaktär av att vara en typ av bekännelse. I kapitlen 4–9:1 bygger Ignatius på samma tema genom att varna för falska lärare och uppmana till att följa biskopen och presbyteriet, samt respektera diakonerna. Ignatius uppmanar församlingen att hålla sig endast till den eukaristi som firas under biskopens auktoritet. I kapitlen 9:2–11:3 tackar Ignatius smyrnéerna för hur de mottagit hans medarbetare. Samtidigt meddelar han också att deras böner för församlingen i Syrien har lett till att församlingen har frid och dess kroppsliga liv är återställt.

Huvudtemat i brevet är uppmaningen att hålla sig borta från de doketiska villolärorna eftersom de förnekar Kristi kroppsliga lidande. Som en del av detta tema utlägger Ignatius den rätta, kristna förståelsen av Kristi lidande och uppståndelse. Ett tema som stöder huvudtemat och som också är viktigt i brevet är att endast fira eukaristin och gudstjänst tillsammans med/i gemenskap med biskopen.<sup>152</sup>

---

<sup>148</sup> Ign. Smyrn. 12:1.

<sup>149</sup> I Ign. Smyrn. 13 hälsar Ignatius till flera personer.

<sup>150</sup> Ign. Smyrn. 12:1. I Ign. Ef. 2:1 kallas han diakon.

<sup>151</sup> Isacson, *To Each Their Own*, 157, 177–178.

<sup>152</sup> Isacson, *To Each Their Own*, 177–178.

### 3.7 Brevet till Polykarpus

Brevet till Polykarpus hör till de brev som är skrivna från Troas.<sup>153</sup> Brevet avviker från de övriga i och med att det i huvudsak är skrivet till en enskild person framom en hel församling.<sup>154</sup> Det är tydligt att Polykarpus och Ignatius var vänner och hade träffats tidigare.<sup>155</sup> Brevets disposition och huvudtema är följande:

Efter den korta hälsningen uppmuntrar Ignatius sin vän i kapitlen 1–2 och ger honom instruktioner för sitt ämbete. Polykarpus uppmanas att ha omsorg både om de kristnas kroppsliga och andliga behov. Ett särskilt fokus uppmanar Ignatius honom att ha på enheten. I kapitel 3 manar Ignatius till uthållighet och att inte låta falsk lära förskräcka honom. I kapitel 4 uppmanas Polykarpus att vara änkers beskyddare och inte behandla slavar med förakt. I kapitel 5 skriver Ignatius om hur biskopen bör predika om det äktenskapliga samlivet och att det är rätt att ingå äktenskap med biskopens samtycke.

I kapitel 6 vänder sig Ignatius till hela församlingen och uppmanar den att hålla sig till biskopen och leva tillsammans som Guds förvaltare, assistenter och tjänare. Här uppmanas församlingen att inte bara underordna sig biskopen och presbyteriet utan även diakonerna, vilket är unikt jämfört med de övriga breven.<sup>156</sup> Med hjälp av bilden av en soldat uppmanar han till att stå kvar i sin tjänst med dopet, tron, kärleken och uthålligheten som rustning. Goda gärningar är som en krigstida insättning som slutligen betalas tillbaka (underförstått när striden är över). I kapitel 7 uppmanar Ignatius församlingen att sända någon till Syrien med tanke på att församlingen där har fått frid. I det sista kapitlet sänder Ignatius sina hälsningar till enskilda personer i församlingen.

---

<sup>153</sup> Ign. Pol. 8:1.

<sup>154</sup> En del av innehållet är däremot riktat till hela församlingen, se till exempel kapitel 6.

<sup>155</sup> Hela brevet genomsyras av vänskapsrelation. Att de har träffats framkommer i Ign. Pol. 1:1.

<sup>156</sup> Isacson, *To Each Their Own*, 191.

Huvudtemat i brevet är uppmaningarna till Polykarpus att fortsätta utföra sin tjänst som biskop och förmana sin församling. Som ett kompletterande tema uppmanas församlingen att hålla sig till dem som är bärare av de tre ämbetena biskop, presbyter eller diakon.<sup>157</sup>

### 3.8 Sammanfattning

I det här kapitlet har brevens innehåll och huvudteman diskuterats. Ur denna genomgång framträder tre huvudsakliga teman som alla på något sätt hänger ihop med varandra. De teman som förekommer som huvudteman i nästan alla brev är följande: uppmaning till enhet, uppmaning att underordna sig biskopen (och övriga ämbetsbärare), samt varningar för falsk lära (av både judaiserande och doketisk slag).<sup>158</sup>

Ett tema som Isacson inte lyfter fram som huvudtema i breven men som bör räknas som ett centralt tema är Ignatius förestående martyrdöd.<sup>159</sup> Ignatius vill dö martyrdöden, han vill nå Gud. Därför uppmanar han särskilt i brevet till romarna mottagarna att inte göra något för att förhindra den. Även i andra brev talar Ignatius på liknande sätt om martyrdöden.<sup>160</sup> Uttrycket (ἐπι)τυγχάνειν Θεοῦ/Χριστοῦ (”att nå Gud/Kristus”) förekommer ca 20 gånger i breven.<sup>161</sup> Ett bra exempel på hur detta uttryck används finns i brevet till magnesierna. I 1:3 skriver Ignatius: ”I Honom [Jesus Kristus] kommer vi att nå Gud när vi utstår varje kränkning från denna tidsålders furste och flyr undan”. I slutet av brevet ber han om förböner för att han

---

<sup>157</sup> Isacson, *To Each Their Own*, 191.

<sup>158</sup> Se Isacson, *To Each Their Own*, 183–192.

<sup>159</sup> Se Huttunen & Tervahauta, *Johdatus Apostolisten isien kirjoituksiin*, 108–110.

<sup>160</sup> Se till exempel Ign. Trall. 10:1 och Ign. Magn. 5:2.

<sup>161</sup> Isacson, *To Each Their Own*, 81. Se även Schoedel, *Ignatius*, 28–29.

ska ”nå Gud”.<sup>162</sup> I brevet till romarna är ἐπιτυγχάνειν Θεοῦ starkt förknippat med martyrdöden. Genom brevet vill han avråda de kristna i Rom från att försöka hindra att han lider martyrdöden: ”Jag skriver till alla församlingar och inskärper åt alla att jag frivilligt dör för Gud, så till vida ni inte hindrar mig...Låt mig vara vilddjurens mat, genom vilka jag kan nå Gud.”<sup>163</sup> Man kan alltså utan tvekan säga att det främsta målet för den kristne enligt Ignatius är att nå Gud.<sup>164</sup>

---

<sup>162</sup> Ign. Magn. 14.

<sup>163</sup> Ign. Rom. 4:1.

<sup>164</sup> Isacson, *To Each Their Own*, 81 fotnot 8.

## 4. Kristus och hans verk

Vid en första läsning kan läsaren slås av att utläggningen av Kristi verk (hans människoblivande, lidande, död och uppståndelse) inte får något stort utrymme i breven. Detta är inte något som är unikt för Ignatius utan detsamma gäller hans samtid. Om man jämför hur Kristi död framställdes som försoning i Nya testamentet med hur den framställs i de apostoliska fäderna så försvagas utan tvekan försoningen hos de senare. Hos de apostoliska fäderna finns överlag få förklaringar och utläggningar av betydelsen av Kristi död. Istället är Kristus som laggivare mera framträdande.<sup>165</sup>

Trots detta förekommer vissa textavsnitt där Kristi lidande, död och uppståndelse omtalas. Ibland kortfattat, ibland mera utförligt. I detta kapitel undersöks hur Ignatius beskriver och talar om Kristi verk. Analysen kommer att göras tematiskt-tidsmässigt med början i preexistensen, inkarnationen och födelsen. Därefter analyseras beskrivningen av lidandet, döden och uppståndelsen. Det är värt att notera att de sju breven innehåller en varierande mängd material som är relevant för detta kapitel. Därför kommer vissa brev att få större utrymme än andra. Särskilt brevet till filadelfierna innehåller avsnitt som är av särskilt stor betydelse när det gäller att skapa en bild av betydelsen av Kristi verk hos Ignatius. Diskussionen om brevet till filadelfierna kommer därför att vara proportionellt mest omfattande. I slutet av kapitlet sammanfattas resultatet av genomgången.

---

<sup>165</sup> Kelly, *Doctrines*, 165–166.



## 4.1 Kristi titlar

Ignatius använder många olika titlar för Jesus Kristus. Ofta förekommer dessa titlar utan ytterligare beskrivning. Allmänna titlar som framförallt används av Ignatius och som knappast behöver några referenser är ”Jesus Kristus”, ”Herren Jesus Kristus” eller ”Herren”. Mera sällan används enbart ”Jesus”, totalt två gånger.<sup>166</sup>

En av de första titlarna som förekommer är ”Frälsare”. I Ign. Ef. 1:1 kallas Jesus Kristus för ”vår Frälsare” (σωτήρ ἡμῶν). Likaså i den inledande hälsningen till magnesierna. En annan titel i brevet till efesierna är ”läkare”. I Ign. Ef. 7:2 kallas han för den ende läkaren (ιατρός). Att Ignatius inte syftar på läkare i vanlig betydelse är tydligt av fortsättningen där han fortsätter med att säga att Jesus Kristus är både kött och ande, född och ofödd, Gud i människa (ἐν ἀνθρώπῳ θεός), både från (ἐκ) Maria och från (ἐκ) Gud. Troligen bör benämningen läkare framförallt förstås med tanke på att eukaristin kallas ”odödlighetens läkemedel” i kapitel 20.<sup>167</sup>

En annan titel som Ignatius använder om Jesus Kristus är ”överstepräst” (ἀρχιερεὺς).<sup>168</sup> Ignatius säger att Kristus är överstepräst som har anförtrots det allra heligaste, de fördolda tingen hos Gud och att han är dörren till Fadern. I den korta utläggningen finns flera likheter med Hebreerbrevets utläggning av Kristus som överstepräst.<sup>169</sup>

---

<sup>166</sup> Ign. Ef. 15:2 och Ign. Filad. 5:1.

<sup>167</sup> Se Schoedel, *Ignatius*, 97.

<sup>168</sup> Ign. Filad. 9:1.

<sup>169</sup> Se nedan för ytterligare diskussion.

### 4.1.1 Fadern och Sonen

I breven är tanken om Gud som Jesu Kristi Fader framträdande. Ofta och i varje brev omtalas Gud Fadern som ”Jesu Fader” eller liknande, samt Jesus Kristus som ”Guds Son” eller ”Sonen”.<sup>170</sup> Detta är alltså en viktig identifikationsmarkör för vem han är. Denna bekännelse är inte unik för Ignatius utan hör till den tidigkristna bekännelsen om Kristus. I Nya testamentens brevlitteratur förekommer den hos Paulus bland annat i Rom. 15:6, Ef. 1:3 och 1:17, samt i 1 Petrusbrevet 1:3. Även hos evangelisterna Matteus, Lukas och framförallt Johannes talar Jesus om Gud som ”min Far”.<sup>171</sup>

I beskrivningen av relationen mellan Fadern och Sonen är Sonens underordnande en viktig del. Sonens underordnande till Fadern framställs som en förebild till att underordna sig biskopen. Ignatius skriver: ”Underordna er biskopen och varandra såsom Jesus Kristus var i köttet till Fadern, och såsom apostlarna var till Kristus och till Fadern, för att det må vara enhet både köttsligt och andligt.”<sup>172</sup> Även i brevet till smyrnéerna uppmanar Ignatius till att följa biskopen såsom Kristus följde Fadern.<sup>173</sup>

En annan viktig aspekt är enheten mellan Fadern och Sonen. Efesiernas gemenskap med sin biskop jämförs med hur kyrkan är nära förbunden med Jesus Kristus och Kristus med Fadern. Allt detta bildar ”en enstämmig enhet” (ἵνα πάντα ἐν ἐνότητι σύμφωνα ᾦ).<sup>174</sup>

I brevet till efesierna finns även ett avsnitt som berör diskussionen kring Faderns och Sonens relation. I kapitel tre kallas Jesus Kristus för Faderns ”sinne” (γνώμη):

”Men eftersom kärleken inte låter mig vara tyst angående er, har jag därför tagit på mig att uppmuntra er så att ni är ense med Guds sinne. För Jesus

---

<sup>170</sup> Till exempel Ign. Ef. 2:1, Ign. Magn. 3:1, 13:1, Ign. Trall. prescript, 9:2, Ign. Rom. prescript, Ign. Smyrn. prescript, 1:1, Ign. Filad. 7:2, Ign. Pol. prescript.

<sup>171</sup> Se till exempel Matt. 11:27, Luk. 24:49 och Joh. 8:54 för att nämna några.

<sup>172</sup> Ign. Magn. 13:2.

<sup>173</sup> Ign. Smyrn. 8:1.

<sup>174</sup> Ign. Ef. 5:1.

Kristus, vårt orubbliga liv, är Faderns sinne, liksom också de som blivit bestämda till biskopar över jordens ändar är i Jesu Kristi sinne.”<sup>175</sup>

Här ska γνώμη förstås som synonym med θέλημα (vilja) enligt Isacson.<sup>176</sup> Schoedel väljer istället att översätta γνώμη med ”purpose” (avsikt).<sup>177</sup> Ignatius framställer här ett hierarkiskt mönster med Fadern–Sonen–biskoparna. Med tanke på att Ignatius här framställer en typ av hierarki där biskoparna förhåller sig till Kristus såsom Kristus till Fadern, varnar Schoedel för att dra för stora kristologiska slutsatser. Framförallt eftersom utsagan är skriven i kontexten av uppmaning till att vara i harmoni med Guds vilja och avsikt. Det är inte frågan om en utläggning om Faderns och Sonens relation.<sup>178</sup> Det är även nödvändigt att ta i beaktande att Ignatius verkar ha en förkärlek för liknande uttryckssätt. Vid flera tillfällen jämför han på motsvarande sätt relationen till biskopen/biskoparna med relation mellan Fadern och Sonen.<sup>179</sup> Ändå finns det ofta olikheter och inkonsekvenser mellan dessa utsagor. Schoedels uttryck om ”oskyldiga hierarkiska mönster” är därför passande i detta fall.<sup>180</sup>

#### 4.1.2 Triadiska formuleringar

Systematiska formuleringar om treenigheten förekom ännu inte på Ignatius tid.<sup>181</sup> Någon närmare utläggning av Faderns, Sonens och den Helige Andes väsen, enhet och gudomlighet förekommer därför inte heller hos Ignatius. Det finns däremot

---

<sup>175</sup> Ign. Ef. 3:2.

<sup>176</sup> Isacson, *To Each Their Own*, 41.

<sup>177</sup> Schoedel, *Ignatius*, 49.

<sup>178</sup> Schoedel, *Ignatius*, 50.

<sup>179</sup> Se även föregående avsnitt. För exempel, se Ign. Magn. 2–3, 6:1, Ign. Trall. 2–3, Ign. Smyrn. 8.

<sup>180</sup> Schoedel, *Ignatius*, 50 fotnot 12.

<sup>181</sup> Se till exempel Kelly, *Doctrines*, 109–137, 252–279 för en genomgång av hur treenighetsläran utvecklades under 200–300-talet.

åtminstone ett par ställen där de tre personerna bildar en triad utan att deras inbördes relation närmare förklaras.<sup>182</sup> I brevet till efesierna skriver Ignatius om att de utgör stenar i "Gud Faderns" tempelbygge, vidare att de blivit "förda upp till himmelen genom Jesu Kristi lyftkran, viket är korset, användande den Helige Ande som rep. Er tro är er ledsagare, och kärleken är vägen som bär er till Gud."<sup>183</sup> Genom metaforen med en byggnad, lyftkran och rep förebådar Ignatius en form av ekonomisk treenighet med en triad där Fadern, Sonen och Anden har sin särskilda uppgift.<sup>184</sup>

Det andra stället där en triad förekommer är i Ign. Magn. 13:1. Där uppmanar Ignatius till att stå fast rotade i Herrens och apostlarnas stadgar (δόγμασιν) för att de må ha framgång "i kroppsligt och andligt, i tro och kärlek, i Sonen, Fadern och Anden." Schoedel konstaterar att det här troligen är frågan om en traditionell formulering som är av mindre betydelse för Ignatius.<sup>185</sup> Denna slutsats, att en teologi kring Fadern, Sonen och Anden hade liten betydelse för Ignatius, stöds också av det faktum att han använder sig av triadiska formuleringar endast vid två (eller tre) tillfällen.

---

<sup>182</sup> De grekiska och latinska handskrifterna innehåller ett tredje avsnitt i Ign. Magn. 13:2 där apostlarna sägs ha varit lydiga Kristus, Fadern och Anden. "Anden" saknas i arabiska och Arameiska versioner. Se Schoedel, *Ignatius*, 131.

<sup>183</sup> Ign. Ef. 9:1.

<sup>184</sup> Se Kelly, *Doctrines*, 104–137 för en diskussion kring ekonomisk treenighet under slutet av 100–300-talet.

<sup>185</sup> Schoedel, *Ignatius*, 130–131. Trots att alla handskrifter är enhälliga (med undantag av den arabiska), räknar Schoedel med möjligheten att "Anden" är ett tillägg.

### 4.1.3 Kristus som Gud

Något som har däremot är mera framträdande och har väckt mycket uppmärksamhet i Ignatius kristologi är att Jesus kallas Gud i högre grad och mera explicit än vad som var vanligt vid denna tid.<sup>186</sup>

Framförallt i brevet till efesierna kallar Ignatius honom för Gud flera gånger. Redan i brevets prescript talar Ignatius om ”Jesu Kristi, vår Guds, vilja”. Direkt efteråt, i kapitel 1:1 kallar han Jesu blod för ”Guds blod” (αἷμα θεοῦ). Uttrycket Guds blod förekommer redan i Apg. 20:28 där Paulus håller sitt avskedstal till de äldste just i Efesus. På latinskt håll talar även Tertullianus om Guds blod.<sup>187</sup> Att tala om Guds blod är en logisk följd av att kalla Jesus Kristus för Gud. Det gör Ignatius tre gånger till i samma brev. I kapitel 15:3 hänvisar han till Jesus som lärare, Herre och vår Gud som bor i oss. Vidare i kapitel 18:2 att ”[v]år Gud, Jesus Kristus, bars av Maria enligt Guds plan”, samt i 19:3 att ”Gud visade sig såsom människa”.<sup>188</sup> Den lidande Kristus omtalas även som Gud i brevet till romarna. Ignatius skriver att han vill vara en efterföljare till sin Guds lidande.<sup>189</sup>

Ett annat sätt som Ignatius uttrycker Kristi gudomlighet är i brevet till Polykarpus. Där använder sig Ignatius av paradoxer för att beskriva Kristus och hans återkomst:

”Bli mera trägen än vad du är. Lär känna tiderna. Vänta på den som är över tiden, den Evige (τὸν ἄχρονον), den Osynlige (τὸν ἀόρατον) – som för oss blev synlig, den som inte kan beröras (τὸν ἀψηλάφητον), den som inte står under lidande (τὸν ἀπαθῆ) – som led för oss, som på allt sätt uthärdade [allt] för oss.”<sup>190</sup>

---

<sup>186</sup> Huttunen & Tervahauta, *Johdatus Apostolisten isien kirjoituksiin*, 297.

<sup>187</sup> Schoedel, *Ignatius*, 42.

<sup>188</sup> Uttrycket ”vår Gud” förekommer även i Ign. Pol. 8:2.

<sup>189</sup> Ign. Rom. 6:3.

<sup>190</sup> Ign. Pol. 3:2.

Detta sätt att tala om Gud hade vuxit fram bland utbildade kristna och hade sin bakgrund i filosofin.<sup>191</sup> Filosoferna kunde tala om Gud som τὸν ἄχρονον, τὸν ἀόρατον och τὸν ἀπαθῆ.<sup>192</sup> I det här sammanhanget används dessa attribut alltså om Kristus och det är tydligt att syftet är att stå emot doketismen som var ett problem i Smyrna.<sup>193</sup>

## 4.2 Preexistensen och inkarnationen

I Ign. Magn. 8:2 skriver Ignatius att Gud är en<sup>194</sup> ”som har uppenbarat sig själv genom Jesus Kristus, sin Son, som är hans ord (λόγος), som framkommit ur tystnaden,<sup>195</sup> och som i allt var välbehaglig honom som sänt honom.” Vid första anblick finns här en likhet med den nytestamentliga Johanneiska litteraturen, framförallt Johannesevangeliets prolog. Enligt Skarsaune bör detta ändå inte tolkas i ljuset av Johannesprologen utan till den λόγος–tanke som finns i den apokryfiska skriften Salomos vishet. I Salomos vishet identifieras Visheten (kap. 10) och Logos (kap. 18) med varandra. Särskilt 18:14–16 ser Skarsaune som en tydlig parallell till det som Ignatius skriver om Logos: ”När djup tystnad behärskade allt och natten hade nått halvvägs i sitt snabba lopp svingade sig ditt allsmåttiga ord från

---

<sup>191</sup> Schoedel, *Ignatius*, 266–268.

<sup>192</sup> Se Schoedel, *Ignatius*, 268 för exempel och hänvisningar.

<sup>193</sup> Schoedel, *Ignatius*, 266. Jämför brevet till smyrnéerna där polemiken emot dem som förnekar Kristi mänsklighet är framträdande, se särskilt kapitlen 1 & 4–7.

<sup>194</sup> εἰς θεός ἐστιν. Ett vanligt uttryck som förekommer flera gånger i Nya testamentet (se till exempel Gal. 3:20, Jak. 2:19) och går tillbaka till det gammaltestamentliga *Schema*, jämför Mark. 12:29.

<sup>195</sup> En handskrift har här ”som *inte* framkommit ur tystnaden”. Se Schoedel, *Ignatius*, 120, fotnot 20, där Schoedel avvisar denna läsart.

kungatronen i himlen ner...han stod på jorden och nådde ända till himlen.”<sup>196</sup> Både Ignatius uttryck att ordet ”framkommit ur tystnaden” och den kristologiska tolkningen av Salomos vishet som säger att ordet svingade sig ner ”från kungatronen i himlen” och ”stod på jorden”, syftar härmed på människoblivandet.<sup>197</sup> Även om Skarsaunes hänvisning till Salomos vishet är viktig och mycket trolig, anser jag ändå inte att påverkan av Johannes λόγος-tanke nödvändigtvis behöver avfärdas helt och hållet. Det finns nämligen intressanta paralleller till både Johannesevangeliet och inledningen av 1 Johannesbrevet.<sup>198</sup> Särskilt när kapitel 6 av brevet till magnesierna tas i beaktande blir helheten ännu mera intressant. I 6:1 skriver Ignatius om Jesus Kristus ”som före tidsåldrarna var hos Fadern och framträdde vid tidens slut.”

Både hos Ignatius och Johannes talas om Fadern och λόγος. Hos båda är λόγος sänd av Fadern.<sup>199</sup> Även tanken om att Kristus uppenbarar Fadern finns hos båda.<sup>200</sup> Vidare finns en tydlig uppfattning om Kristi preexistens hos Gud Fadern.<sup>201</sup> Slutsatsen är alltså att det finns tydliga likheter både på språkligt och tankemässigt plan mellan Ignatius och den Johanneiska litteraturen, även om vissa olikheter existerar (till exempel att Kristus framkommit ur tystnaden enligt Ignatius).

Ett annat ställe där Ignatius skriver om Kristi människoblivande är i brevet till efesierna. I kapitel 19:3 skriver han att: ”Gud uppenbarade sig i mänsklig form för att föra med sig det eviga livets nyhet”.

---

<sup>196</sup> Skarsaune, *Inkarnasjonen*, 45–46. Skarsaune diskuterar inte hur detta nedstigande Ord förstås i relation till kontexten i Salomos vishet. Ordet kallas där för en ”hotfull krigare” (18:15) som ”spred död överallt” (v.16). Som försvarare uppträdde en ”oförvitlig man” som hindrade krigaren (”hämnaren” (v. 22) eller ”Förgöraren” (v. 25)) inte med vapen utan ”med ord betvang han hämnaren, med en påminnelse om det edsvurna förbundet med fäderna.” (18:22) I Salomos vishet tycks alltså λόγος ställas emot λόγος.

<sup>197</sup> Så även Schoedel, 120.

<sup>198</sup> Se Holmes, *The Apostolic Fathers*, 175 om likheten mellan 1 Joh och Ign. Ef. 14:2 som pekar på att Ignatius kände till 1 Joh.

<sup>199</sup> Ign. Magn. 8:2 & Joh. 3:16.

<sup>200</sup> Ign. Magn. 8:2 & Joh. 14:6: ”Den som har sett mig har sett Fadern.”

<sup>201</sup> Ign. Magn. 6:1 & Joh. 1:1–3.

När det gäller inkarnationen finns hos Ignatius ett tankesätt där han beskriver Kristi mänsklighet och gudomlighet med hjälp av termerna Människoson och Guds Son. I brevet till efesierna skriver han: ”[Jesus Kristus] som enligt köttet (τῷ κατὰ σάρκα) var från Davids släkt, Människoson och Guds Son.”<sup>202</sup> Det är första gången som begreppet ”Människoson” används i denna betydelse.<sup>203</sup> I de nytestamentliga texterna används begreppet i en annan betydelse, nämligen för att identifiera Jesus Kristus med vissa gammaltestamentliga texter.<sup>204</sup> Att Ignatius syftar på den mänskliga härkomsten när han talar om Människoson, samt Guds Son när han syftar på det gudomliga blir uppenbart i brevet till smyrnéerna. I början av brevet skriver han: ”han är verkligen av Davids släkt enligt köttet, Guds Son enligt [Guds] vilja och kraft.”<sup>205</sup>

### 4.3 Lidandet, döden och uppståndelsen

Att Jesu kors och uppståndelse är centralt för tron hos Ignatius märks till exempel i den inledande hälsningen till filadelfierna. Där skriver han hur filadelfierna ”orubbligt glädjer sig över vår Herres lidande och är fullt övertygad om hans uppståndelse i allt förbarmande.” Vidare hälsar han dem ”i Jesu Kristi blod, vilket är evig och varaktig glädje”.<sup>206</sup> I brevet till efesierna skriver han att Jesus Kristus ἐσταυρώθη (”korsfästes”) för tro på Gud.<sup>207</sup> Ignatius fortsätter i sammanhanget med att Jesus Kristus är τὸ χάρισμα (”nådegåvan”) som Herren sänt.<sup>208</sup> Lite senare kallas korset för ”en stötesten för dem som inte tror, men frälsning och evigt liv (σωτερία

---

<sup>202</sup> Ign. Ef. 20:2.

<sup>203</sup> Hurtado, *Lord Jesus Christ*, 297 fotnot 92.

<sup>204</sup> Se Hurtado, *Lord Jesus Christ*, 290–306 för en diskussion om forskningshistorien.

<sup>205</sup> Ign. Smyrn. 1:1.

<sup>206</sup> Ign. Filad. prescript.

<sup>207</sup> Ign. Ef. 16:2.

<sup>208</sup> Ign. Ef. 17:2.



καὶ ζωὴ αἰώνιος) för oss”, en tydlig anspelning på Paulus ord i 1 Kor. 1:19–20, 23.<sup>209</sup> Ignatius avslutar brevet till efesierna med löfte om att i ett annat brev skriva om tro på Kristus och kärlek till honom, samt om hans lidande och uppståndelse.<sup>210</sup> Ignatius skriver i sitt brev till magnesierna i kapitel 11 att Jesus Kristus är ”vårt hopp”. Kristus föddes, led och uppstod verkligen.

Utgående från dessa utsagor är det tydligt att Kristi korsdöd har stor betydelse. Ignatius säger indirekt att allt står och faller på korset när han kallar det för en stötesten för otroende men frälsning och evigt liv för dem som tror. I brevet till smyrnéerna förstärks denna uppfattning om Kristi korsdöds centrala ställning genom Ignatius ord om att den som inte tror står under en dom: ”Må ingen bli vilseförd. Även de himmelska väsendena, änglarnas härlighet och både synliga och osynliga härskare är under dom (κρίσις) om de inte tror på Kristi blod.”<sup>211</sup> Här talar Ignatius inte direkt om människor men i och med att han skriver ”Även de...” måste det indirekt innebära att han i första hand tänker att andra (det vill säga människor) står under en dom om de inte tror på Kristi blod, det vill säga hans lidande och död.

I den inledande hälsningen till trallianerna finns två viktiga utsagor om Kristi lidandes betydelse. För det första äger trallianerna ”frid i kött och ande genom Jesu Kristi lidande (τῷ πάθει)”. För det andra är Kristus ”vårt hopp<sup>212</sup> i uppståndelsen (ἀναστάσει) till honom”. I Ign. Trall. 2:1 uttrycker Ignatius tydligt syftet med Jesu död: ”[Jesus Kristus], som dog för oss för att ni genom tron på hans död ska fly undan från att dö”. Senare i brevet skriver Ignatius att Kristus korsfästes, dog och uppväcktes av Fadern. Likaså ska Fadern ”i Kristus Jesus” väcka upp dem som tror på honom [Kristus]. Honom ”utan vilken vi inte har något sant liv.”<sup>213</sup> Ignatius förklarar inte tydligt i sina brev på vilket sätt Kristi korsdöd åstadkommer frälsning eller vad frälsningen innebär. Här nämner han ändå ett par viktiga aspekter som delvis kan förklara hans syn. För det första handlar det om att vi räddas eller befrias

---

<sup>209</sup> Ign. Ef. 18:1. Se Schoedel, *Ignatius*, 84.

<sup>210</sup> Ign. Ef. 20:1.

<sup>211</sup> Ign. Smyrn. 6:1.

<sup>212</sup> Även i 2:2.

<sup>213</sup> Ign. Trall. 9:1–2.

från döden genom tron på hans död. Istället för döden väntar den troende, för det andra, på sin egen uppståndelse. I Kristus finns motsatsen till döden för en kristen. Kristi uppståndelser leder till den kristnes uppståndelse.

### 4.3.1 Tro och rättfärdiggörelse

I brevet till romarna skriver Ignatius i 5:1 att lidandet inte är det som rättfärdiggör honom: ”Men genom deras [vilddjurens, det vill säga de romerska soldaternas] oförätter blir jag mera lärjunge, men jag är inte rättfärdig på grund av detta”. Enligt Schoedel är Ignatius ordval direkt beroende av 1 Kor. 4:4.<sup>214</sup> Även om citatet inte är exakt återgivet är detta troligt med tanke på att Ignatius högst antagligen saknade direkt tillgång till 1 Korintierbrevet när han skrev detta. Däremot är Schoedels uppfattning<sup>215</sup> om att Ignatius förståelse av ”rättfärdiggörelse” inte är något annat än att bli lärjunge och nå fullkomlighet genom martyrium en förenkling. Särskilt i ljuset av Ign. Filad. 8 (se nedan) är det tydligt att rättfärdiggörelse har med Kristi korsdöd och tron att göra.

I femte kapitlet av brevet till filadelfierna finns ett avsnitt där Ignatius tydligt talar om frälsningen genom tron på Kristus. Vid detta tillfälle hävdar han att de gammaltestamentliga profeterna trodde och hoppades på Jesus:

”Låt oss också älska<sup>216</sup> profeterna eftersom också dessa förkunnade evangeliet (τὸ εὐαγγέλιον), hoppades på honom och väntade på honom. När de trodde (πιστεύσαντες) blev de frälsta (ἐσώθησαν) när de var i Jesu Kristi

---

<sup>214</sup> Schoedel, *Ignatius*, 179.

<sup>215</sup> Schoedel, *Ignatius*, 179.

<sup>216</sup> Isacson, *To Each Their Own*, 137 förstår ἀγαπῶμεν som indikativ vilket språkligt även är möjligt. Huruvida detta är konjunktiv eller indikativ är av mindre betydelse för denna studie. Ett argument för att förstå det som konjunktiv är att sammanhanget innehåller många uppmaningar.

enhet, älskvärda och beundransvärda heliga. Från Jesus Kristus ägde de vittnesbördet och medräknande i evangeliet om det gemensamma hoppet.”<sup>217</sup>

En viktig fråga som behöver ställas är vad Ignatius menar med τὸ εὐαγγέλιον. Det tydligaste svaret på frågan hittas senare i brevet: ”Men evangeliet har något särskilt; Frälsarens, vår Herre Jesu Kristi ankomst, hans lidande och hans uppståndelse.”<sup>218</sup> Därför har Arnold rätt när han säger att Ignatius syftade på ”the Christ event”, alldeles särskilt hans död och uppståndelse när han talar om evangeliet.<sup>219</sup>

Av det citerade stycket från kapitel fem kan flera viktiga slutsatser dras. För det första ser Ignatius kontinuiteten mellan profeterna och evangeliet/Jesus Kristus, för det andra att evangeliet var förutsagt i Skrifterna och för det tredje att profeterna trodde, hoppades och väntade på Honom. För det fjärde framgår det att de blev frälsta genom tron, för det femte att enheten i Jesus Kristus hör ihop med tron. För det sjätte har profeterna del i samma hopp som de kristna.

Ganska snart efter denna passage följer ett avsnitt där Ignatius varnar för judaism (Ἰουδαϊσμόν). Bland annat skriver han om relationen mellan ”urkunderna” (τὰ ἀρχαῖά) och ”evangeliet” (τὸ εὐαγγέλιον). Här nämner han även rättfärdiggörelse för andra gången:

”Jag hör några säga: `Om jag inte finner det i urkunderna, tror jag det inte i evangeliet.` Och när jag sade till dem: `Det står skrivet`, svarade de mig: `Det är frågan.` Men för mig är urkunderna Jesus Kristus, de oantastliga urkunderna är hans kors, hans död och uppståndelse, och den tro som kommer genom honom. Genom dessa vill jag, genom er bön, bli rättfärdiggjord.”<sup>220</sup>

---

<sup>217</sup> Ign. Filad. 5:2.

<sup>218</sup> Ign. Filad. 9:2.

<sup>219</sup> ”When Ignatius used τὸ εὐαγγέλιον he was speaking of the content of the Gospel, that is, the Christ event, specifically the death and resurrection of Jesus.” Och med hänvisning till Brown: ”For Ignatius, Jesus is the content of the εὐαγγέλιον.” (Arnold, *Justification*, 58–59.)

<sup>220</sup> Ign. Filad. 8:2.

Det verkar vara frågan om polemik emot judaiserande kristna.<sup>221</sup> Schoedel lägger fram en övertygande utredning för varför ”urkunderna” bör förstås som de gammaltestamentliga skrifterna.<sup>222</sup> Det är därför troligt att det här är frågan om en rätt tolkning av de gammaltestamentliga skrifterna, nämligen huruvida de ska förstås och tolkas kristologiskt.<sup>223</sup>

I 8:2b beskriver Ignatius ”sina” urkunder. Han säger först att urkunderna (plural) är Jesus Kristus. Sedan fortsätter han med att specificera, ”de oantastliga urkunderna är hans kors, hans död och uppståndelse, och den tro som kommer genom honom.” Genom dessa säger sig Ignatius vilja bli ”rättfärdiggjord”, med hjälp av filadelfiernas förbön. Detta avsnitt har diskuterats förvånansvärt lite bland forskare. Både Schoedel och Isacson förstår det i ljuset av Ignatius martyrskap. Isacson hänvisar till Schoedel och menar att ”bli rättfärdiggjord” i detta sammanhang betyder att nå Gud genom martyrdöden.<sup>224</sup> Det är anmärkningsvärt att Schoedel inte överhuvudtaget argumenterar för sin ståndpunkt utan enbart hänvisar till diskussionen om rättfärdiggörelse i Ign. Rom. 5:1. Men inte heller där förs någon egentlig argumentation för varför Ignatius förståelse av rättfärdiggörelse ska förstås på det sättet. Jag hävdar att det inte finns några tydliga skäl till att tolka Ignatius förståelse av rättfärdiggörelse så. Istället finns det flera goda skäl att förstå honom i

---

<sup>221</sup> Isacson, *To Each Their Own*, 146–150.

<sup>222</sup> William R. Schoedel, Ignatius and the Archives. *The Harvard Theological Review* 71, no. 1/2 (1978): 97–106. <http://www.jstor.org/stable/1509777>. En annan uppfattning företräds bland annat av Zahn som menar att ”evangeliet” ska förstås som en precisering av ”urkunderna”, det vill säga ”Om jag inte finner det i urkunderna, dvs. i evangeliet...” (Isacson, *To Each Their Own*, 147). Isacson avvisar det som osannolikt eftersom det bryter parallellismen och förutsätter ett skriftligt evangelium. Ytterligare ett argument emot denna uppfattning är det som Ignatius strax säger är *hans* urkunder - Jesu Kristi kors, död, uppståndelse och tron på honom.

<sup>223</sup> ”Ignatius seems in fact only interested in the principle of interpreting Scripture.” (Isacson, *To Each Their Own*, 148).

<sup>224</sup> Isacson, *To Each Their Own*, 149, Schoedel, *Ignatius*, 209.

”paulinsk riktning”<sup>225</sup> när det gäller rättfärdiggörelse.<sup>226</sup> Åtminstone fyra faktorer talar för att 8:2 handlar om rättfärdiggörelse i en betydelse som liknar Paulus syn.

För det första känner Ignatius till Paulus och hans teologi.<sup>227</sup> Vi har sett att Ignatius högst troligen kände till åtminstone 1 Korintierbrevet, Efesierbrevet, 1 och 2 Timoteusbreven. Även om det saknas starka bevis för att Ignatius kände till Romarbrevet och Galaterbrevet som alldeles särskilt behandlar rättfärdiggörelsen är det uppenbart att Ignatius känner till Paulus teologi. Att så är fallet märks av att Ignatius för det andra använder termer som är viktiga även för paulinsk rättfärdiggörelselära. I Ign. Filad. 8:1–2 används termerna Jesus Kristus, nåd, Jesu kors, död och uppståndelse, tro, rättfärdiggörelse. Flera av dessa termer används av Paulus t.ex. i Rom. 3:22–24 och 4:25. För det tredje finns det flera likheter med det som Ignatius säger om profeterna i 5:2; profeterna trodde ”evangeliet”, satte sitt hopp till Kristus och väntade på honom – därför blev de frälsta. På samma sätt är evangeliet i 8:2 objektet för tron, men istället för att skriva att han därmed blir frälst skriver Ignatius att det är genom evangeliet som han vill bli rättfärdiggjord. Rättfärdiggörelse i 8:2 framställs alltså som parallell till frälsning i 5:2. Dessutom återvänder Ignatius till profeterna strax efteråt i 9:1–2 vilket visar att dessa två ställen tydligt hör ihop.

För det fjärde är det slutligen uppenbart utgående från kontexten att det här talas om frälsning och inte specifikt martyrskap. Ignatius fortsätter i 9:1 med att säga att ”han [Jesus Kristus] själv är dörren (θύρα) till Fadern genom vilken Abraham, Isak, Jakob, profeterna, apostlarna och kyrkan kommer in (εἰσέρχονται)”.<sup>228</sup>

Här för Ignatius samtidigt in en ny aspekt av Kristi verk, nämligen att han är dörren till Fadern. Detta är en tydlig anspelning på eller kombination av två ställen i Johannesevangeliet. Det är anmärkningsvärt att anspelningen på Johannesevangeliet

---

<sup>225</sup> Med denna term försöker jag uttrycka en syn på rättfärdiggörelsen där tron på Jesus Kristus är central, utan att hävda att Ignatius uppfattning till alla delar är lik Paulus.

<sup>226</sup> Se även Arnold, *Justification*, 62, fotnot 102, som säger att det är ogrundat att jämföra de två ställen enbart eftersom det är samma ord som används. Istället borde kontexten avgöra.

<sup>227</sup> Se diskussionen ovan i kapitel två där Ignatius relation till Paulus diskuteras.

<sup>228</sup> Ign. Filad. 9:1.

inte fått någon större uppmärksamhet av forskare. Schoedel noterar visserligen att parallellen till Joh. 10:7, 9 ligger närmast. Men han går snabbt vidare till andra möjliga parallell (bland annat 1 Klemens 48:2–4, Ps. 117:20 och Hebr. 9:3, 10:20) innan han slutligen konstaterar att Ignatius troligen knyter an till teman som andra talat om mera spekulativt.<sup>229</sup> Problemet är att de andra ställena som Schoedel anför inte alls talar om θύρα utan andra termer används. Därför är likheterna med dessa texter inte alls stora.<sup>230</sup> Istället är likheterna till Johannesevangeliet mycket större. I Joh. 10 säger Jesus att han dörren och att den som går in genom honom ska bli frälst: ἐγώ εἰμι ἡ θύρα· δι’ ἐμοῦ ἐάν τις εἰσέλθῃ σωθήσεται. Likheterna till Ign. Filad. är flera: Jesus sägs vara ἡ θύρα (9:1), det gäller att komma in (εἰσερχομαι) genom honom för att bli frälst (σώζειν) vilket profeterna (och indirekt Abraham, Isak, Jakob, apostlarna och kyrkan) gjorde (5:1, 9:1). I Joh. 10 säger Jesus inte uttryckligen att han är dörren till Fadern (även om han i sammanhanget talar om sin enhet med Fadern). Senare i Johannesevangeliet säger Jesus däremot uttryckligen att det enda sättet att komma till Fadern är genom honom: ”Jag är vägen, sanningen och livet, ingen kommer (ἔρχεται) till Fadern förutom genom mig (εἰ μὴ δι’ ἐμοῦ).”<sup>231</sup>

### 4.3.2 Verkligt lidande, död och uppståndelse

I de avslutande hälsningarna i brevet till filadelfierna finns ett par utsagor av relevans för denna studie. I 11:1 skriver Ignatius om hur diakonen Filon och en man med namnet Rhaius Agathopus blivit illa bemötta av några. Ignatius önskar ändå att de

---

<sup>229</sup> Schoedel, *Ignatius*, 210.

<sup>230</sup> Hebr. 9:3 och 10:20 undantaget. Likt Hebreerbrevet kallas Jesus här för överstepräst och den som gått in i det allra heligaste. Särskilt Hebr. 10:20 innehåller stora tankemässiga likheter med Ign. Filad. 9:1. Se även Gregory Vall, *Learning Christ: Ignatius of Antioch and the mystery of redemption* (Washington: Catholic University of America Press, 2013), 240, som ser en påfallande likhet med Hebreerbrevet. De språkliga likheterna med den Johanneiska litteraturen är däremot större.

<sup>231</sup> Joh. 14:6.

som vanärat dem ”må bli återlöst genom Jesu Kristi nåd”. Ignatius avslutar brevet med att ta farväl i ”Jesus Kristus vårt delade hopp.”<sup>232</sup>

I brevet till smyrnéerna är ett av de centrala teman varningar för dem som inte lär Kristi verkliga mänsklighet och verkliga lidande.<sup>233</sup> Redan i brevets första kapitel framkommer flera viktiga aspekter av Kristi person och betydelsen av hans lidande, död och uppståndelse. Ignatius skriver om smyrnéernas orubbliga tro på Jesu Kristi kors, på hans mänsklighet och gudomlighet och hans verkliga lidande och uppståndelse. Avsnittet har formuleringar av bekännelsetyp:

”Jag prisar Jesus Kristus, den Gud som gjort er visa, för jag lade märke till att ni är grundade i en orubblig tro, såsom fastnaglade till Herrens Jesu Kristi kors både till kött och ande, och starkt befästade i kärleken till Kristi blod, helt övertygade angående vår Herre, att han är verkligen av Davids släkt enligt köttet, Guds Son enligt [Guds] vilja och kraft, verkligen född av en jungfru, döpt av Johannes för att all rättfärdighet skulle uppfyllas av honom, verkligen fastspikad i köttet för oss (ὕπερ ἡμῶν) under Pontius Pilatus och tetrarken Herodes, från vilket vi [är till], det vill säga från hans gudasaliga lidande, för att han ska resa ett tecken till evig tid genom uppståndelsen för hans heliga och trogna, de må så vara bland judar eller bland hedningar, i sin kyrkas ena kropp. För han led allt detta för vår skull (ὄτ’ ἡμᾶς), för att vi skulle bli frälsta, och han led verkligen såsom han också verkligen uppväckte sig själv, inte såsom några otroende säger att han tycktes ha lidit...”<sup>234</sup>

Här är det uppenbart vad Ignatius anser är frälsningens grund: Jesu Kristi sanna mänsklighet och gudomlighet och hans lidande, död och uppståndelse för oss. Två gånger skriver Ignatius att han korsfästes och led för oss. Den andra gången specificerar han betydelsen av detta och säger ”för att vi skulle bli frälsta”. Några kapitel senare,<sup>235</sup> när han skriver om dem som håller sig med heterodoxa uppfattningar om Kristi nåd, skriver Ignatius att dessa ”håller sig borta från eukaristin och bön, eftersom de inte bekänner eukaristin vara vår frälsares Jesu Kristi kött, som led för våra synder, [och] som Fadern av sin godhet väckte upp.” Slutligen

---

<sup>232</sup> Ign. Filad. 11:2.

<sup>233</sup> Se ovan ”3.6 Brevet till smyrnéerna”. Se till exempel Ign. Smyrn. 2, 4:2, 5:2-3, 6:2, 12:2.

<sup>234</sup> Ign. Smyrn. 1:1-2:1.

<sup>235</sup> Ign. Smyrn. 6:2.

säger Ignatius att de som förnekar ”Guds gåva” (ἡ δωρεὰ τοῦ θεοῦ) ska förgås.<sup>236</sup> Därmed identifierar han Jesu Kristi lidande, död och uppståndelse för vår skull med Guds gåva.<sup>237</sup>

Avslutningsvis kan konstateras att i Ign. Smyrn. 1 är det inte något nytt som Ignatius vill undervisa sina mottagarna om. Snarare är det frågan om att påminna dem om det som de tidigare lärt sig. Materialet är till stora delar ett traditionellt, så kallat credal-material, alltså material av bekännelsetyp som sammanfattar vem Jesus Kristus är och hans verk.<sup>238</sup>

#### 4.4 Sammanfattning

Jag har i detta kapitel undersökt vad Ignatius skriver om Kristi person, samt det verk som Kristus utfört. Analysen har visat att Ignatius ofta använder sig av ”traditionellt” material, sådant som redan var bekant för mottagarna. En viktig aspekt av Ignatius kristologi är att Jesus Kristus är ”Guds Son” eller ”Sonen”. Ignatius tvekar inte heller att kalla Kristus för Gud och filosofiska gudomliga attribut används om Kristus. Vidare är Kristus Gud som uppenbarat sig som människa. Därför betonar Ignatius i sina brev Kristi verkliga människoblivande. Han tycktes inte enbart ha en kropp utan han var verkligen i köttet. Detta innebär att hans födelse av jungfrun, hans lidande och uppståndelse var verkliga. Ignatius lyfter fram att Kristus fortfarande var i kroppen efter sin uppståndelse.

När det gäller innebörden av Kristi verk ger inte Ignatius någon uttömmande förklaring. Han betonar dock att det var ”för oss” och ”för vår skull” som Kristus dog. Genom tron på Kristus och hans död säger Ignatius att människan räddas undan

---

<sup>236</sup> Ign. Smyrn. 7:1.

<sup>237</sup> Isacson, *To Each Their Own*, 168.

<sup>238</sup> Se Isacson, *To Each Their Own*, 160.



döden. Därmed proklamerar han att Kristus med sin död har övervunnit döden. Den som inte tror däremot står under (Guds) dom. Tätt tillsammans med korsdöden hör hans uppståndelse från de döda. Även den troende väntar på sin kroppsliga uppståndelse.

I analysen har flera paralleller till både Paulus och Johannesevangeliet kunnat identifieras. När det gäller Paulus är det främst 1 Korintierbrevet som Ignatius relaterar till i frågan om frälsningen. Johannesevangeliet finns i bakgrunden till Kristi preexistens samt hans tal om sig själv som dörren och vägen till Fadern. Det är uppenbart att Ignatius kände till dessa och anspelar på dem även om det inte är frågan om direktcitat.

## 5. Kristi verks betydelse för brevens huvudteman

I föregående kapitel har Ignatius uppfattningar om Kristus och hans verk analyserats. För att besvara den andra forskningsfrågan relateras slutsatserna från förra kapitlet till de fyra huvudteman som diskuterades i det tredje kapitlet. I tur och ordning diskuteras betydelsen av Kristi verk för brevens huvudteman: enhet och underordning till ämbetsbärare, varningarna för falsk lära, samt målet att nå Gud

### 5.1 Enheten och att underordna sig biskopen

Det första av brevens huvudteman är enheten. Eftersom det andra huvudtemat, att underordna sig biskopen/presbyteriet, hör nära samman med enheten kommer de att diskuteras tillsammans.<sup>239</sup> Frågan är alltså vilken betydelse Kristus och hans verk har till Ignatius uppmaning om enhet och lydnad till biskopen?

I det tredje kapitlet framkom att Ignatius företräder ett tredelat ämbete med biskop (ἐπισκόπος), presbyter (πρεσβύτερος) och diakon (διακόνος). Församlingen leds av en biskop som till sin hjälp har ett antal presbyterer och diakoner. För enhetens skull är framförallt biskopens roll central. Det finns inte utrymme att grundligt diskutera Ignatius ämbesteologi utan endast aspekter som berör dess relation till Kristus är i fokus.

I föregående kapitel framkom att Faderns och Sonens relation används som förebild för enhet och underordnande. Ett tydligt exempel på hur enheten och underordningen till biskopen beskrivs och framställs med hjälp av kristologi möter vi i brevet till magnesierna. Ignatius skriver:

---

<sup>239</sup> Enligt Isacson hör de så nära samman att de nästan är oskiljaktiga, Isacson, *To Each Their Own*, 186.

”Bemöda er att göra allt i Guds endräkt, med biskopen stående främst i Guds ställe, presbytererna i apostlakretsens ställe och diakonerna som är kära för mig eftersom de har betrotts med Jesu Kristi tjänst, han som var hos Fadern före tidsåldrarna och har visat sig vid tidens slut. Låt alla därför anta samma sinnelag som Gud och respektera varandra, ingen må se på sin nästa enligt köttet utan ni ska alltid älska varandra i Jesus Kristus. Inget må finnas bland er som kan dela er, utan var förenade med biskopen och med dem som leder [ordagrant: sitter på hedersplats] som ett exempel och undervisning om oförgängligheten. Därför, såsom Herren inte gjorde något utan Fadern varken av sig själv eller genom apostlarna, eftersom han var förenad med honom, så ska inte heller ni göra något utan biskopen och presbytererna. Försök inte att något visar sig vara förnuftig för er som är särskilt (=enskilt), utan kom tillsammans till en bön, en begäran,<sup>240</sup> ett sinne, ett hopp, i kärlek och felfri glädje, vilket är Jesus Kristus från vilken inget är bättre. Låt alla springa såsom till ett Guds tempel, såsom till ett altare, till en Jesus Kristus som kom fram från en Fader och var med den Ene och återvände.”<sup>241</sup>

Här motiveras enheten och underordnandet till biskopen och presbytererna med hjälp av Kristus och hans förening och enhet med Fadern. Senare i brevet använder Ignatius igen denna relation mellan Fadern och Sonen som förebild och motivering till enhet och lydnad till biskopen: ”Underordna er biskopen och varandra såsom Jesus Kristus var i köttet till Fadern, och såsom apostlarna var till Kristus och till Fadern, för att det må vara enhet både köttsligt och andligt.”<sup>242</sup>

Ignatius motiverar inte underordnandet och enheten enbart utgående från Faderns och Sonens relation, han framställer även biskopen som en representant för Kristus, till och med för Gud. Som ledare i Kristi och Guds ställe bör han respekteras och lydas. På detta sätt skriver Ignatius till trallianerna: ”För när ni underordnar er biskopen såsom till Jesus Kristus är det uppenbart för mig att ni inte lever enligt mänskliga stadgar utan enligt Jesus Kristus, som dog för oss för att ni genom tron på hans död ska fly undan från att dö.”<sup>243</sup> Ignatius fortsätter med att uppmana till att underordna sig presbyteriet såsom ”Jesu Kristi apostlar” och att diakonerna är ”Jesu

---

<sup>240</sup> δέησις.

<sup>241</sup> Ign. Magn. 6–7.

<sup>242</sup> Ign. Magn. 13:2.

<sup>243</sup> Ign. Trall. 2:1.

Kristi hemligheters tjänare/diakoner”.<sup>244</sup> De är alla enligt Ignatius insatta av Kristus och befästade genom hans Helige Ande.<sup>245</sup>

I brevet till magnesierna framställs respekt och lydnaden till biskopen som respekt och lydnad till Gud Fadern själv:

”Men också er anstår det att inte utnyttja biskopens ålder, utan att all aktning kommer honom till del enligt Gud Faderns kraft, såsom jag vet att de heliga presbytererna inte tagit till sig hans ungdomliga utseende utan de har fogat sig efter honom såsom förständig i Gud, men inte till honom utan till Jesu Kristi Fader som är allas biskop.”<sup>246</sup>

Ignatius använder inte detta enbart som ett argument för att underordna sig biskopen, utan det gäller också andra vägen för biskopen. I den inledande hälsning till sin biskopsvän Polykarpus vill Ignatius förmodligen uppmuntra och styrka sin vän i ämbetet med detta faktum då han skriver: ”Till Polykarpus, biskop i smyrnéernas församling, eller snarare [till biskop Polykarpus] som har Gud Fadern och Herren Jesus Kristus som sin biskop.”<sup>247</sup> Tanken om att Gud/Jesus Kristus är allas biskop är viktig både i församlingar som har en jordisk biskop och de som saknar en. I brevet till efesierna kallas deras biskop för ”biskop i köttet”<sup>248</sup> medan församlingen i Antiokia som (nu) saknar jordisk biskop behöver förbönen. Ignatius skriver till romarna att Gud är herde i hans ställe och Jesus Kristus är deras biskop.<sup>249</sup>

Det kanske tydligaste stället för biskopen som representant för Kristus och samtidigt garant för den katolska/allmänna kyrkan hittas i brevet till smyrnéerna:

”Fly från splittringar så som början till ondska, ni ska alla följa biskopen såsom Jesus Kristus följde Fadern, och följ presbyteriet såsom apostlarna, respektera diakonerna såsom Guds bud. Ingen ska göra något som gäller

---

<sup>244</sup> Ign. Trall. 2:2–3. Se även Ign. Ef. 3:2, 4–5.

<sup>245</sup> Ign. Filad. prescript.

<sup>246</sup> Ign. Magn. 3:1–2.

<sup>247</sup> Ign. Pol. prescript.

<sup>248</sup> Ign. Ef. 1:3.

<sup>249</sup> Ign. Rom. 9:1.

församlingen utan biskopen. Endast den eukaristi som är under biskopen eller åt den som han gett i uppdrag ska anses vara giltig. Varhelst biskopen visar sig, där ska församlingen vara, liksom varhelst Kristus Jesus är, där är den katolska kyrkan. Det är inte tillåtet att varken döpa eller hålla kärleksmåltid utan biskopen. Men det som denne godkänner, det är också välbehagligt åt Gud, för att allt det som ni gör må vara säkert och giltigt.”<sup>250</sup>

Här framkommer att biskopens närvaro både uttrycker Kristi närvaro och garanterar att församlingens liv är i enlighet med Guds vilja.<sup>251</sup> Där biskopen är där är Kristus och det har Gud sitt behag till.

Slutligen hittas i brevet till efesierna ett viktigt avsnitt där lydnad till biskopen och enheten på motsvarande sätt kopplas ihop med Kristus och eukaristin men också till människans frälsning. Ignatius skriver i det tjugonde kapitlet:

”Varje enskild och alla gemensamt ska ni komma tillsammans i Namnets nåd, i en tro och en Jesus Kristus som enligt köttet var från Davids släkt, Människoson och Guds Son, för att ni ska lyda biskopen och presbyteriet med ett ostört sinnelag, brytandes ett bröd som är odödlighetens läkemedel, motgiftet för att inte dö utan ha liv i Jesus Kristus för evigt.”<sup>252</sup>

Både här och i citatet ovan från brevet till smyrnéerna framträder tydligt hur Ignatius ser enheten och underordning som en viktig förutsättning för delaktighet i nattvarden och därmed det eviga livet. ”Odödlighetens läkemedel” (φάρμακον ἀθανασίας), det som Ignatius här kallar eukaristin för och som senare blivit en viktig beskrivning av nattvarden är en anspelning på ett motgift som kallades ἀθανασίας och användes under antiken emot förgiftning, giftiga bett och problem med inre organ.<sup>253</sup> För att delaktigheten av eukaristin ska vara möjligt krävs enhet kring biskopen, ytterst sett handlar det om en gemensam tro och ”en Jesus Kristus.”

---

<sup>250</sup> Ign. Smyrn. 8:1–2.

<sup>251</sup> Avhandlingens begränsningar innebär att frågan om dess betydelse för dop- och nattvardsteologin hos Ignatius inte kan diskuteras i detta sammanhang.

<sup>252</sup> Ign. Ef. 20:2.

<sup>253</sup> Schoedel, *Ignatius*, 97.

Min slutsats gällande kristologins betydelse när Ignatius diskuterar enheten och underordning är att kristologin har en framträdande roll. Ignatius framställer främst Faderns och Sonens relation som en förebild för enhet och underordning. Dessutom framställs biskopen som en representant för både Kristus och Gud Fadern. Som biskop leder den mänskliga biskopen i Guds och Kristi ställe och bör därför respekteras och lydas. Kristus och Gud själv är biskop över alla.

## 5.2 Falsk lära

Det tredje huvudtemat i breven är varningar riktade mot vissa läror som Ignatius betraktar som falska. Dessa motståndare har konstaterats bestå av en doketisk grupp och en judaiserande grupp.

I polemiken emot doketismen är det uppenbart att kristologin har en central betydelse eftersom den huvudsakliga frågan är vem Jesus Kristus är. För att exemplifiera detta återvänder vi till ett centralt avsnitt som redan hänvisats till flera gånger. Avsnittet innehåller en av de mest omfattande beskrivningarna av Kristi verk hos Ignatius. I början av brevet till smyrnéerna skriver Ignatius:

”Jag prisar Jesus Kristus, den Gud som gjort er visa, för jag lade märke till att ni är grundade i en orubblig tro... helt övertygade angående vår Herre, att han är verkligen av Davids släkt enligt köttet, Guds Son enligt [Guds] vilja och kraft, verkligen född av en jungfru... verkligen fastspikad i köttet för oss under Pontius Pilatus och tetrarken Herodes, från vilket vi [är till], det vill säga från hans gudasaliga lidande, för att han ska resa ett tecken till evig tid genom uppståndelsen för hans heliga och trogna, de må så vara bland judar eller bland hedningar, i sin kyrkas ena kropp. För han led allt detta för vår skull, för att vi skulle bli frälsta, och han led verkligen såsom han också verkligen uppväckte sig själv, inte såsom några otroende säger att han tycktes ha lidit, det är dessa som (endast) tycks existera. Och såsom de tänker kommer det också att ske med dem, de kommer att vara okroppsliga och demoniska. För jag vet och tror att han var i köttet även efter uppståndelsen. Och när han kom till Petrus och de som var med honom sade han till dem: ‘Ta tag i mig och rör vid mig och se att jag inte är demonisk okroppslig.’ Och

genast rörde de honom och trodde, varande sammanblandade med hans kött och blod. På grund av detta föraktade de också döden, de blev funna stående över döden. Och efter uppståndelsen åt och drack han tillsammans med dem såsom kroppslig, fastän andligt förenad med Fadern.”<sup>254</sup>

I detta långa, tätt sammanvävda avsnitt vänder sig Ignatius emot sådana som förnekar Jesu Kristi mänsklighet och hans verkliga lidande, död och uppståndelse. Emot dessa ”otroende” (ἄπιστοί) betonar Ignatius det som ”verkligen” har skett. Både Kristi mänsklighet och gudomlighet framställs som verkliga. Detsamma gäller jungfrufödelsen, korsdöden och uppståndelsen. Kristus sägs ha blivit korsfäst ”för oss” och han uppstod kroppsligen. Detta avsnitt visar tydligt att kristologi och Kristi verk har en central betydelse i polemiken emot doketismen. Det är frågan om själva kärnan i polemiken.

Den andra gruppen motståndare består av kristna med judaiserande tendenser. Vilken betydelse har Kristus och hans verk för Ignatius polemik emot dem? Även polemiken mot de judaiserande tendenserna motiveras kristologiskt. I brevet till magnesierna sägs att ”om vi fortsätter att leva enligt judendomen erkänner vi att vi inte har tagit emot nåden.”<sup>255</sup> Även profeterna som av Ignatius framställs som förebilder sägs ha varit inspirerade av Kristi nåd och ”levt enligt Kristus Jesus.”<sup>256</sup> Här ställs alltså Kristi nåd och Jesus Kristus som motsats till det som Ignatius kallar judendomen, men som snarare är frågan om kristna som förespråkar vissa judiska seder.<sup>257</sup>

Som tidigare har konstaterats utgör polemiken mot judaiserande kristna en viktig del av brevet till filadelfierna. I det sjätte kapitlet förklarar Ignatius att det centrala är förkunnelsen om Jesus Kristus, inte huruvida man är omskuren eller inte:

”Men om någon utlägger judendomen (Ἰουδαισμόν) för dig, lyssna inte till honom. För det är bättre att höra kristendomen (Χριστιανισμόν) från en man som har omskärelsen, än att höra judendomen från en oomskuren. Men om de

---

<sup>254</sup> Ign. Smyrn. 1:1–4.

<sup>255</sup> Ign. Magn. 8:1.

<sup>256</sup> Ign. Magn. 8:2.

<sup>257</sup> Se diskussionen ovan under ”2.4.2 Judaiserande kristna”.

båda inte talar om Jesus Kristus, är de för mig gravstenar och de dödas gravar, på vilka står skrivet endast människors namn.”<sup>258</sup>

När Ignatius diskuterar relationen mellan ”urkunderna” och ”evangeliet”<sup>259</sup> lite senare i samma brev framställer han Jesus Kristus och hans verk framom Gamla testamentet. Hans motståndare hade tydligen ifrågasatt vissa aspekter i den kristna tron som de inte ansåg ha stöd i de gammaltestamentliga skrifterna. För Ignatius är det främsta ändå Kristus och hans kors, död och uppståndelse: ”Men för mig är urkunderna Jesus Kristus, de oantastliga urkunderna är hans kors, hans död och uppståndelse, och den tro som kommer genom honom. Genom dessa vill jag, genom er bön, bli rättfärdiggjord.”<sup>260</sup> Sedan fortsätter han med att säga att (de gammaltestamentliga) prästerna var goda men översteprästen (Jesus Kristus) är ännu bättre eftersom han är dörren till Fadern genom vilken de heliga med början från patriarkerna kommer in.<sup>261</sup> Ignatius avslutar sin diskussion med det distinktiva och särskilda med evangeliet, vilket är frälsarens ankomst, hans lidande och uppståndelse.<sup>262</sup>

Min slutsats är därför att både i polemiken emot doketismen och de judaiserande kristna är Kristus och hans verk en viktig del. Emot doketismen är det främst Kristi sanna mänsklighet som betonas, tillsammans med att han verkligen dog och uppstod kroppsligen. I polemiken emot de judaiserande kristna använder Ignatius främst Kristi verk som argument. För Ignatius är Jesus Kristus det centrala och viktigare än Skrifterna eftersom vägen till Fadern går genom honom tack vare hans död och uppståndelse.

---

<sup>258</sup> Ign. Filad. 6:1–2a.

<sup>259</sup> Se analysen ovan under ”4.3.1 Tro och rättfärdiggörelse”.

<sup>260</sup> Ign. Filad. 8:2.

<sup>261</sup> Ign. Filad. 9:1.

<sup>262</sup> Ign. Filad. 9:2.



## 5.3 Bli en lärjunge - att nå Gud

Jag har redan konstaterat att enligt Ignatius är målet för den kristne att nå Gud. Detta framkommer till exempel i brevet till magnesierna: ”I Honom [Jesus Kristus] kommer vi att nå Gud när vi utstår varje kränkning från denna tidsålders furste och flyr undan.”<sup>263</sup> För Ignatius personligen hör hans förestående martyrium till detta. Genom martyriet kommer han att nå Gud. I brevet till smyrnéerna räknar han det som en Guds nåd att få möta martyrdöden: ”Jag ansågs värdig... av Guds nåd... så att jag genom er bön må nå Gud.”<sup>264</sup> Allra tydligast är detta tema i brevet till romarna där han uppmanar romarna att inte hindra processen emot honom.<sup>265</sup>

Både till efesierna och romarna skriver Ignatius om martyrskapet som verkligt lärjungaskap. Genom martyriet blir han verkligen en lärjunge, en efterföljare (μυμητήν) till sin Guds lidanden.<sup>266</sup> I detta fall framställs Kristi lidande som ett exempel och förebild, men i brevet till trallierna är det mera än så. Där betonar Ignatius kraftigt Kristi verkliga lidande och att hans eget lidande är förgäves om Kristus inte verkligen blev människa, korsfästes, dog och uppstod:

”Bli alltså döva när någon talar till er utan Jesus Kristus, han som är av Davids släkt, av Maria, som verkligen föddes, åt och drack, verkligen förföljdes under Pontius Pilatus, verkligen korsfästes och dog i de himmelskas, jordiskas och underjordiskas åsyn. Han som verkligen uppväcktes från de döda när hans Fader uppväckte honom. Men om, såsom några som är utan Gud, det vill säga otroende, säger: `Det tycktes som att han

---

<sup>263</sup> Ign. Magn. 1:3.

<sup>264</sup> Ign. Smyrn. 11:1. Arnold pekar på den slående likheten med 2 Tessalonikerbrevet 1:5: ”The only use of καταξίω in Paul comes in 2 Thessalonians 1:5 where the Apostle writes, “This is the evidence of the righteous judgment of God, that you may be considered worthy of the kingdom of God, for which you are also suffering” (ἔνδειγμα τῆς δικαίας κρίσεως τοῦ θεοῦ εἰς τὸ καταξιοθῆναι ὑμᾶς τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ, ὑπερ ἧς καὶ πάσχετε). The similarity of Ignatius’s Sitz im Leben to this verse is remarkable. Ignatius too is suffering persecution for his faith, and like the Thessalonians, he wants to be considered worthy of the kingdom, or in Ignatius’s words, which could be seen as a synonym for the kingdom, to attain God. Ignatius wants more than anything to be considered worthy when he faces divine judgment, which for him, means an unflinching spirit in the prospect of martyrdom.” (Arnold, *Justification*, 64).

<sup>265</sup> Se till exempel Ign. Rom. 5:1–3.

<sup>266</sup> Ign. Ef. 1:2, Ign. Rom. 5:1, 6:3.

led. ' Dessa tyckes existera! Varför är jag bunden (i bojor)? Och varför vill jag strida emot vilddjuren? Isåfall dör jag utan orsak. Alltså ljuger jag om Herren.'<sup>267</sup>

Här skriver Ignatius än en gång emot doketister. Till hjälp tar han sitt eget lidande och martyrskap. Om Kristus inte har dött och uppstått är Ignatius fängslad i onödan och han dör förgäves. Martyriet (och hela den kristna förkunnelsen om Jesus Kristus) bygger på verkligheten i Kristi död och uppståndelse.

Därmed kan jag dra den slutsatsen att även för det fjärde huvudtemat i breven har Kristus och hans verk en viktigt betydelse. Dels är Kristi lidande ett exempel för Ignatius martyrskap, dels är martyriet helt beroende av att Kristus verkligen har dött och uppstått.

---

<sup>267</sup> Ign. Trall. 9:1–2.

## 6. Avslutning

Jag har i denna avhandling undersökt Ignatius av Antiokias syn på Kristus och hans verk. Närmare bestämt hur Ignatius framställer Kristus och hans verk, samt vilken betydelse detta har för brevens huvudteman.

Jag har visat att Kristi verk är grunden för Ignatius frälsningslära. Även om Ignatius inte ger en utförlig utläggning över på vilket sätt Kristi verk frälser är det tydligt att Kristus har lidit, dött och uppstått ”för oss”. Särskilt genom brevet till smyrnéerna blir det tydligt att det är genom tron på Jesus Kristus och hans lidande, död och uppståndelse som människan blir frälst.

Jag har också konstaterat att en viktig del av Ignatius framställning av Kristus är att han är både mänsklig och gudomlig. Samtidigt som Kristus flera gånger kallas för Gud betonas hans mänsklighet. Många av de kristologiska utsagorna är ändå inte originella utan Ignatius använder sig av tidigkristna bekännelsematerial.

När det gäller Kristus och hans verks betydelse för brevens huvudtema har min undersökning visat att alla fyra huvudteman på olika sätt är relaterade till Kristus och hans verk. I sin argumentation använder Ignatius Kristus som exempel och förebild eller så framställs faktumet i Kristi människoblivande, död och uppståndelse som en del av argumentationen.

Även om de sju breven är tillfällighetsbrev som inte innehåller systematisk undervisning ger de en god inblick i Ignatius teologi. Schoedels slutsats har genom denna avhandling visat sig vara sann: ”Det särskilda kännetecknet för Ignatius teologi är den centrala ställning som Jesu Kristi inkarnation och korsfästelse har.”<sup>268</sup> Därmed har den hypotes som jag utgått från och prövat i avhandlingen visat sig vara sann, nämligen att både Kristi gudomlighet och mänsklighet bekänns, samt att Kristi verk har stor betydelse för Ignatius teologi.

---

<sup>268</sup> ”The special mark of Ignatius' theology is the centrality afforded the incarnation and crucifixion of Jesus Christ.” Schoedel, *Ignatius*, 17. Se även Isacson som säger: ”For Ignatius, Jesus Christ is the central pivot, the crucial centre point, from which everything else must be judged.” (Isacson, *To Each Their Own*, 138).

# Bibliografi

## Primärlitteratur

Andrén, Olof & Beskow, Per (red.)

2006 *Apostoliska fäderna*. 2:a upplagan. Skellefteå: Artos.

Holmes, W. Michael (red.)

2007 *The Apostolic Fathers: Greek Texts and English Translations*. 3rd Edition. Grand Rapids, Michigan: Baker Academic.

Huttunen, Niko et. al.

2020 *Apostoliset isät: Kokoelma varhaiskristillisiä kirjoituksia*. Helsinki: Suomalainen Teologinen Kirjallisuusseura.

## Sekundärlitteratur

Arnold, Brian J.

2017 *Justification in the Second Century*. Berlin: De Gruyter.  
<https://doi.org/10.1515/9783110478235>.

Barnet, E. Albert

1941 *Paul Becomes a Literary Influence*. Chicago: Chicago University.

Bauer, Walter & Danker, Frederick William

2002 *A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature*, 3rd ed. Chicago: University of Chicago Press.  
Logos Bible Software.

Brent, Allen

2009 *Ignatius of Antioch: A Martyr Bishop and the Origin of Episcopacy*. London: Bloomsbury. ProQuest Ebook Central.

Brummet, Barry

2019            *Techniques of Close Reading*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, Inc. <https://doi.org/10.4135/9781071802595>.

Carson, D. A. (red.)

1999.            *From Sabbath to Lord's Day: A Biblical, Historical and Theological Investigation*. Eugene, Oregon: Wipf and Stock.

Donahue, Paul J.

1978            Jewish Christianity in the Letters of Ignatius of Antioch. *Vigiliae Christianae* 32, 81–93. North-Holland Publishing Company.

Eusebius av Caesarea

2007            *Kyrkohistoria*. Andrén, Olof (red.). Skellefteå: Artos.

Ferguson, Everett, McHugh, Michael P., & Norris, Frederick W., (red.)

1997            *Encyclopedia of Early Christianity: Second Edition*. New York: Taylor & Francis Group. ProQuest Ebook Central.

Foster, Paul

2006            *The Epistles of Ignatius of Antioch (Part 2)*. The Expository Times. Vol. 118. Nr. 1, s. 2–11. Edinburgh: SAGE Journals.

2006.            The Epistles of Ignatius of Antioch and the Writings that Later Formed the New Testament. *The New Testament and the Apostolic Fathers*. Andrew Gregory & Christopher Tuckett (red.). Oxford: Oxford University Press.

Goulder, Michael D.

1999            Ignatius' "Docetists". *Vigiliae Christianae*, Feb., 1999, Vol. 53, Nr. 1, s. 16–30. Leiden: Brill.

Grenholm, Carl-Henric

2006            *Att förstå religion - Metoder för teologisk forskning*. Lund: Studentlitteratur.

- Gärtner, Bertil E. (red.)  
 1997 *Apokryferna till Nya testamentet*. Stockholm: Proprius förlag.
- Heikel, Ivar & Fridrichsen, Anton  
 2013 *Grekisk-svensk ordbok till Nya Testamentet och de Apostoliska fäderna*. Uppsala: Bibelakademiförlaget.
- Huttunen, Niko & Tervahauta, Ulla (red.)  
 2021 *Johdatus Apostolisten isien kirjoituksiin*. Helsinki: Suomen Eksegeettinen Seura / Suomalainen Teologinen Kirjallisuusseura.
- Inge, W. R.  
 1905 'Ignatius', in A Committee of the Oxford Society of Historical Theology. *The New Testament in the Apostolic Fathers*. s. 63–83. Oxford: Clarendon Press.
- Isacson, Mikael  
 2004 To each their own letter: Structure, themes, and rhetorical strategies in the letters of Ignatius of Antioch. *Coniectanea Biblica. New Testament Series 42*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International (Doktorsavhandling).
- Josefus  
 1737 *Jewish War*; övers. William Whitson. London.  
<http://penelope.uchicago.edu/josephus/index.html>.
- Kelly, J.N.D.  
 2014 *Early Christian Doctrines*. 5th edition. London: Bloomsbury.
- Lightfoot, J. B.  
 1889. *The Apostolic Fathers: A Revised Text with Introductions, Notes, Dissertations, and Translations*. Part II, Vol. 1–3. London: Macmillan.
- Lindemann, Andreas  
 2006 Paul's Influence on 'Clement' and Ignatius. *Trajectories Through the*

*New Testament and the Apostolic Fathers.* Andrew Gregory & Christopher Tuckett (red.). Oxford: Oxford University Press.

Pihkala, Juha

1997 *Yksi Kahdessa.* Helsinki: Helsinki University Press.

Schoedel, William R.

1978 "Ignatius and the Archives." *The Harvard Theological Review* 71, no. 1/2 (1978): 97–106. Cambridge: Cambridge University Press.  
<http://www.jstor.org/stable/1509777>.

1987 Polycarp's Witness to Ignatius of Antioch. *Vigiliae Christianae*, March 1987, Vol. 41, Nr. 1, s. 1–10. Leiden: Brill.  
<https://www.jstor.org/stable/1583683>.

1999 *Ignatius of Antioch: A Commentary on the Letters of Ignatius of Antioch.* Koester, H. (red.). Minneapolis, Minnesota: Fortress. ProQuest Ebook Central.

Skarsaune, Oskar

1988 *Inkarnasjonen - myte eller faktum?* Oslo: Lunde Forlag.

Sullivan, Francis A.

2001 *From Apostles to Bishops: The Development of the Episcopacy in the Early Church.* New York: The Newman Press.

Tabbernee, William. (red.)

2014 *Early Christianity in Contexts: An Exploration across Cultures and Continents.* Grand Rapids, Michigan: Baker Academic.

Vall, Gregory

2013 *Learning Christ: Ignatius of Antioch and the mystery of redemption.* Catholic University of America Press, Washington. Ebook Central.

Zahn, Theodor

1873 *Ignatius von Antiochien.* Gotha: Friedrich Andreas Perthes.